

Istraživanje značaja vještine samoregulacije za pojavnost nasilja u mladenačkim vezama

Turek, Zea

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:127130>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Istraživanje značaja vještine samoregulacije za pojavnost nasilja u
mladenačkim vezama**

Zea Turek

Zagreb, rujan 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Istraživanje značaja vještine samoregulacije za pojavnost nasilja u
mladenačkim vezama**

Studentica: Zea Turek

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Komentorica: izv. prof. dr. sc. Josipa Mihić

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Istraživanje značaja vještine samoregulacije za pojavnost nasilja u mladenačkim vezama* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Zea Turek

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2024.

SAŽETAK

Naslov rada: Istraživanje značaja vještine samoregulacije za pojavnost nasilja u mladenačkim vezama

Studentica: Zea Turek

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Gabrijele Ratkajec Gašević

Komentorica: izv. prof. dr. sc. Josipa Mihić

Studijski program/modul: Socijalna pedagogija / Djeca i mladi

Nasilje u mladenačkim vezama postaje sve češća tema istraživanja i rasprava stručnjaka, što nije iznenađujuće s obzirom na visoku prevalenciju ovog fenomena i njegove ozbiljne posljedice. Ono se odvija u razdoblju adolescencije, koje je samo po sebi stresno i emocionalno intenzivno razdoblje zbog brojnih promjena koje donosi sa sobom (Kuzman, 2009). U tom razdoblju pojavljuju se i prve romantične veze. Hodžić (2007) definira nasilje u mladenačkim vezama kao obrasce nasilnog ponašanja koje uključuje prijetnje, manipulaciju i prisilu, koji se koriste u svrhu kontrole i zastrašivanja partnera/ice. Pojavnost nasilja u mladenačkim vezama povezuje se s nedostatkom razvijenih socijalnih vještina, a samoregulacija je jedna od njih. Postojanje povezanosti između samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama tema je manjeg broja istraživanja, od kojih niti jedno nije provedeno u Hrvatskoj. Stoga je svrha ovog diplomskog rada istražiti odnos navedenih fenomena. Cilj ovog diplomskog rada je ispitati odnos samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama. Kako bi se on ostvario, rad se bavi utvrđivanjem pojavnosti nasilja u mladenačkim vezama i razine vještine samoregulacije kod zagrebačkih srednjoškolaca, ispitivanjem postoji li razlika u percepciji vještine samoregulacije s obzirom na spol i postoji li povezanost između samoregulacije i dobi, utvrđivanjem odnosa vještine samoregulacije i činjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama. Podatci su prikupljeni u sklopu istraživanja „Istraživanje vršnjačkog nasilja kod djece i mladih grada Zagreba“. Za potrebe ovog rada izdvojen je reprezentativan uzorak od 400 učenika. Korišteni su sljedeći instrumenti: Upitnik sociodemografskih obilježja, Upitnik o činjenju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama te Upitnik samoregulacije. Prema dobivenim rezultatima, mladi su najčešće izloženi kontroli u online

okruženju, bilo da ju čine ili doživljavaju. Što se vještine samoregulacije tiče, sudionici su se najlošije procijenili u dimenziji ponašajne regulacije. Uvidom u sumu rangova, utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika s obzirom na spol kod emocionalne i ponašajne regulacije. Djevojke postižu viši rezultat u dimenziji emocionalne ($U=1500.50$, $z=-2.79$, $p>0.05$) i ponašajne regulacije ($U=1624$, $z=-2.208$, $p>0.05$). Iako nije utvrđena statistički značajna povezanost između samoregulacije i dobi, utvrđena je statistički značajna povezanost između nasilja u mladenačkim vezama i samoregulacije. Što se tiče činjenja nasilja, utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između emocionalne regulacije i svakog od oblika nasilja u vezama te ponašajne regulacije i emocionalnog, fizičkog te seksualnog nasilja. S druge strane, u slučaju doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između emocionalne regulacije i svakog od oblika nasilja u vezama te ponašajne regulacije i svakog od oblika nasilja u mladenačkim vezama.

Ključne riječi: nasilje u mladenačkim vezama, samoregulacija, kognitivna regulacija, emocionalna regulacija, ponašajna regulacija, adolescencija

SUMMARY

Title of work: Research on the importance of self-regulation skills for the occurrence of teen dating violence

Student: Zea Turek

Mentor: izv. prof. dr. sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Comentor: izv. prof. dr. sc. Josipa Mihić

Study programme/module: Social pedagogy / Children and young people

Teen dating violence is becoming an increasingly common topic of research and expert discussions, which is not surprising given the high prevalence of this phenomenon and its serious consequences. It occurs during adolescence, a period that is inherently stressful and emotionally intense due to the numerous changes it brings (Kuzman, 2009). Besides that, it is the period of first romantic relationships. Hodžić (2007) defines teen dating violence as patterns of violent behavior involving manipulation, threats, and coercion, used to control and intimidate a partner. The occurrence of teen dating violence is linked to underdeveloped social skills, with self-regulation being one of them. The connection between self-regulation and teen dating violence is the subject of a small number of studies, none of which have been conducted in Croatia. The aim of this thesis is to examine the relationship between self-regulation and teen dating violence. In order to achieve this, the paper focuses on determining the prevalence of teen dating violence and the level of self-regulation skills among high school students in Zagreb, examining whether there is a difference in the perception of self-regulation skills based on gender and is there a correlation between self-regulation and age, as well as determining the relationship between self-regulation skills and the perpetration and experience of teen dating violence. The data was collected as part of the research project "Research on Peer Violence among Children and Youth in the City of Zagreb." A representative sample of 400 students was selected for this study. The instruments used are: a Sociodemographic Characteristics Questionnaire, a Questionnaire on the Perpetration and Experience of Violence in Adolescent Relationships, and a Self-Regulation Questionnaire. According to the results, adolescents are most frequently exposed to control in an online

environment, whether they are the ones controlling or experiencing it. Regarding self-regulation skills, participants rated themselves lowest in the dimension of behavioral regulation. An analysis of rank sums revealed a statistically significant difference between genders in emotional and behavioral regulation. Girls scored higher in the dimension of emotional ($U=1500.50$, $z=-2.79$, $p>0.05$) and behavioral regulation ($U=1624$, $z=-2.208$, $p>0.05$). Although no statistically significant correlation between self-regulation and age was found, a statistically significant correlation was established between teen dating violence and self-regulation. Regarding the perpetration of violence, a statistically significant positive correlation was found between emotional regulation and each form of teen dating violence, also between behavioral regulation and physical, emotional and sexual violence. In cases of experiencing teen dating violence, there was found a statistically significant positive correlation between emotional regulation and each form of relationship violence, as well as between behavioral regulation and each form of teen dating violence.

Key words: teen dating violence, self-regulation, cognitive regulation, emotional regulation, behavioral regulation, adolescence

Hvala svim mojim prijateljima, dugogodišnjim i stečenim tijekom studiranja.

Naučili ste me kako voljeti i što znači smijati se od srca.

Za moju sestru Zaru, bez koje ne bih bila potpuna:

hvala ti na svemu, zbog tebe sam tu gdje jesam.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Nasilje u mladenačkim vezama	2
3. Samoregulacija.....	6
3.1 Razvoj samoregulacije	7
3.2 Samoregulacija i samokontrola	9
3.3 Razlike između samoregulacije i samokontrole prikazane kroz TOTE model	11
4. Samoregulacija i nasilje u mladenačkim vezama	12
5. Teorijski okvir.....	16
5.1 Teorija privrženosti.....	16
5.2 Teorija samokontrole	18
5.3 Teorija socijalnog učenja i moderne teorije proizašle iz nje	19
5.4 Dinamično razvojno-sustavni model nasilja	20
5.5 Model poticaja/prinuđivanja/inhibiranja nasilja.....	21
5.6 Kontekstualni teorijski model	21
6. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	23
7. Metodološki okvir istraživanja	24
7.1 Sudionici istraživanja	24
7.2 Instrumentarij	27
7.3 Način provedbe istraživanja	28
7.4 Etički aspekti istraživanja.....	29
7.5 Metode obrade podataka	29
8. Rezultati	30
8.1 Deskriptivni pokazatelji prisutnosti počinjenog nasilja u mladenačkim vezama	30
8.2. Deskriptivni pokazatelji prisutnosti doživljenog nasilja u mladenačkim vezama	34
8.3 Deskriptivni pokazatelji vještine samoregulacije.....	40
8.4 Razlike u vještini samoregulacije s obzirom na spol	42
8.5 Povezanost vještine samoregulacije s dobi	43
8.6 Povezanost nasilja u mladenačkim vezama s vještinom samoregulacije	44
9. Rasprava.....	46
10. Zaključak.....	52
11. Literatura.....	55

1. Uvod

Nasilje u mladenačkim vezama je fenomen koji je istraživao od 80-ih godina 20. stoljeća. Uz promjene u romantičnim vezama, dogodile su se i promjene u samom načinu ulaska i održavanja romantičnih odnosa. Isto tako, u razdoblju adolescencije i nasilje u mladenačkim vezama doživljava brojne fenomenološke promjene, što upućuje na potrebu novih istraživanja ove dinamičke pojave. Budući da ovaj fenomen poprima sve veći opseg u društvu te ostavlja ozbiljne posljedice na pojedinca, smatra se javnozdravstvenim problemom (Žilić i Janković, 2016). Nasilje u mladenačkim vezama se u literaturi dijeli na različite oblike, od kojih će ovaj rad obuhvatiti emocionalno, fizičko i seksualno nasilje te kontrolu u online okruženju. Nasilje u partnerskim odnosima posebno je zabrinjavajuće ako se javi tijekom adolescencije, životnog perioda obilježenog raznim promjenama na tjelesnom, emocionalnom, kognitivnom i psihosocijalnom planu (Ninčević, 2009). Upravo u tom periodu javljaju se prve romantične veze, a nasilje u tim odnosima može ostaviti ozbiljne posljedice na daljnje interpersonalne odnose pojedinca i njegov ukupni razvoj.

Samoregulacija je vještina koja se u literaturi definira na različite načine te ju se nerijetko izjednačava s pojmom samokontrole. Najopširnija definicija samoregulacije jest da je to skup različitih sposobnosti koje služe za regulaciju emocija i ponašanja (McCabe i sur., 2004; prema Pinjatela, 2012). Postojeća istraživanja i literatura nalažu kako samoregulacija ima utjecaj na pojavnost nasilja u mladenačkim vezama, međutim hrvatska istraživanja ove tematike nisu provedena. Stoga je fokus ovog rada prikazati odnos prethodno spomenutih fenomena. Konkretnije, cilj ovog rada je ispitati razlike u samoregulaciji mladih u odnosu na pojavnost nasilja u mladenačkim vezama.

Istraživanjem i proučavanjem literature dolazi se do zaključka kako je nasilje u mladenačkim vezama relativno česta pojava kod djece i mladih s problemima u ponašanju. S druge strane, impulzivno ponašanje i reagiranje na temelju intenzivnih emocija karakteristično je za dio adolescenata, s obzirom da je vještina samoregulacije u tom periodu na nižoj razini uslijed brojnih promjena koje adolescencija donosi. U Hrvatskoj ne postoje istraživanja koja se bave odnosom samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama, već su sva istraživanja na ovu temu inozemnog podrijetla. Usprkos tome što su dostupna inozemna istraživanja odnosa ovih fenomena, i dalje postoji istraživački jaz. Ovaj rad usmjerava pažnju na važnu ulogu koju samoregulacija ima u

pojavnosti nasilja u mladenačkim vezama, čime se može doći do važnih saznanja koja se u budućnosti mogu koristiti u svrhu prevencije.

Teorijski dio rada obuhvatit će nekoliko područja. U početku će se definirati i pomnije objasniti fenomen nasilja u mladenačkim vezama, njegovi oblici, prevalencija i posljedice. Nakon toga će se prikazati različite definicije samoregulacije, njen razvoj te razlike i sličnosti između samokontrole i samoregulacije. Zatim slijedi objašnjavanje odnosa samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama te teorijski okvir ovog rada. Naposljetku će biti prikazani rezultati ovog istraživanja: pojavnost počinjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama, deskriptivni podaci o pojavnosti vještine samoregulacije, razlika u percepciji vještine samoregulacije s obzirom na spol, odnos samoregulacije i dobi te odnos samoregulacije i činjenja te doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama.

2. Nasilje u mladenačkim vezama

Adolescencija je prijelazno razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi. Karakteriziraju ju mnoge tjelesne, emocionalne, kognitivne, spolne i psihosocijalne promjene (Ninčević, 2009). Ona je ujedno i razdoblje prvog stupanja u partnerske veze. Prema Ajduković, Löw i Sušac (2011) adolescenti u tom razdoblju nastoje razviti odnos s osobom koja im je privlačna na način koji je različit od onog kakav je bio u dotadašnjim bliskim odnosima. Sam proces uspostavljanja i razvoja ljubavnog odnosa vrlo je složen proces u kojem partneri nastoje ugoditi svojim potrebama i potrebama partnera te na njega utječu brojni čimbenici kao što je samoregulacija, samopoštovanje, frustracija i slika o sebi. Razlozi pojavnosti sukoba u mladenačkim vezama leže upravo u nedostatku iskustva mladih o tome kako se adekvatno odnositi prema svom partneru i rješavati konflikte.

Mladenačke veze važan su aspekt adolescencije, što potvrđuju podaci brojnih istraživanja. Primjerice, istraživanje koje su proveli Richards i suradnici (1998) dolazi do rezultata da adolescenti provode između pet i osam sati tjedno razmišljajući o svom partneru/ici. Osim toga, rezultati istraživanja provedenog od strane Elder i suradnika (1993) ukazuju na to kako partner/ica okupira pažnju adolescenta i u slučajevima kada između njih ne postoji interakcija te da su partneri najčešća tema razgovora između adolescenata.

Fenomenu nasilja u mladenačkim vezama se posvećivala mala doza pažnje u istraživanjima sve do 80-ih godina 20. stoljeća. Do tada su istraživanja nasilja u vezama bila usmjerena na veze između odraslih osoba, koja su naposljetku i ukazala na činjenicu da se takva vrsta nasilja ne zahvaća samo odrasle osobe, već i adolescente (Ajduković i Ručević, 2009). Dodaj, Sesar i Šimić (2017) navode kako je u posljednjem desetljeću značajno porastao interes za proučavanjem nasilja u mladenačkim vezama. Prva takva istraživanja bila su usmjerena na ispitivanje različitih aspekata nasilnog ponašanja u vezama studentske populacije i vezama osoba mlađe odrasle dobi, a u posljednje vrijeme sve se veći naglasak stavlja na nasilno ponašanje u mladenačkim vezama adolescenata. Ono postaje društveni problem sve većeg raspona te značajnih posljedica koje ostavlja na pojedince, posebice zbog ranjivog razdoblja adolescencije u kojem se odvija. Nasilje u mladenačkim vezama ostavlja brojne negativne posljedice na psihološko, socijalno i tjelesno zdravlje adolescenata (Dodaj, Sesar i Šimić, 2017).

Prema Collins (2003) postoje tri razloga zašto se u prošlosti nije posvećivalo dovoljno pažnje istraživanjima mladenačkih veza. Prvi je uvjerenje kako intimni odnosi ne smiju i ne trebaju biti predmet proučavanja. Zatim 90-ih godina postoji strah od potencijalnog nepovoljnog utjecaja istraživanja partnerskih veza na mlade, odnosno briga da ta istraživanja ne bi ohrabivala promiskuitetne odnose mladih. Naposljetku, razlog koji je bio od najvećeg značaja jest uvjerenje istraživača kako je laboratorijski eksperiment jedina valjana metoda istraživanja, a fenomen mladenačkih veza nije podložan toj vrsti metodološkog istraživanja. Iako je posljednjih godina interes za istraživanje ovog fenomena povećan, znanje o njemu je i dalje ograničeno. Naime, nedostatak empirijske pozornosti posvećene nasilju u mladenačkim vezama je rezultiralo do nepostojanja univerzalne definicije tog fenomena. No, daljnjim razvojem istraživanja su se pojavile mnogobrojne definicije ovog nasilja u mladenačkim vezama.

Mnoge definicije nasilja u mladenačkim vezama polaze od postojanja stabilnijeg emocionalnog odnosa, tako ga Bell, Cornelius i Shorey (2008) definiraju kao prijetnju ili stvarnu upotrebu tjelesnog, seksualnog ili verbalnog zlostavljanja u kontekstu ljubavne veze. S druge strane, sve više autora, poput O'Keffe (2005) i Ehlert (2007), navode kako taj odnos ne mora biti dugotrajan i stabilan, već nasilje u mladenačkim vezama obuhvaća i kratkoročne odnose, poput jednokratnog izlaska. Hodžić (2007) opisuje nasilje u mladenačkim vezama kao fenomen koji obuhvaća razne obrasce nasilnog ponašanja, kao što su prisila, prijetnja i manipulacija, koji se provode u svrhu

kontrole i dominacije partnera/ice. Vagi i suradnici (2013) proširuju prethodnu definiciju nadodajući da je nasilje u mladenačkim vezama vrsta nasilja koje se odvija između intimnih partnera čija se dob kreće od 10 do 24 godine. Breiding i suradnici (2015) dodaju kako nije nužno da mladi partneri stanuju zajedno te mogu biti istog ili različitog spola. Stanić (2007) u svojoj definiciji nasilja u mladenačkim vezama stavlja naglasak na aspekt namjernog pa tako ovaj fenomen opisuje kao svako namjerno psihičko, tjelesno ili seksualno iskorištavanje, nanošenje patnje ili boli te narušavanje ugleda, tjelesnog, društvenog i/ili spolnog integriteta. Iako postoje određene distinkcije u načinu definiranja nasilja u mladenačkim vezama, one zajednički daju temelj za definiranje pojavnih oblika nasilja u mladenačkim vezama. Postoje tri pojavna oblika nasilja u mladenačkim vezama, a to su: emocionalno, fizičko i seksualno nasilje (Ajduković i Ručević, 2009).

Emocionalno nasilje, u literaturi poznato i pod nazivom psihičko nasilje, je oblik nasilja u mladenačkim vezama koji ima najveću prevalenciju; procjenjuje se da je čak 90% mladih doživjelo određeni oblik emocionalnog nasilja (Bell, 2008). Prema Ajduković i Ručević (2009), emocionalno nasilje temelji se na nemogućnosti balansiranja između potreba partnera i vlastitih potreba te na nezrelim i neadekvatnim načinima rješavanja sukoba. Bell (2008) navodi kako emocionalno nasilje obuhvaća vrijeđanje, kritiziranje, ponižavanje, zastrašivanje prekidom veze, nazivanje pogrđnim imenima, izolaciju od prijatelja i obitelji i mnoge druge. Hodžić (2007) kao ciljeve emocionalnog nasilja navodi urušavanje integriteta i samopoštovanja partnera/ice te njegove/njezine sposobnosti za samostalno djelovanje i odlučivanje. Dakle, ono obuhvaća postupke koji narušavaju žrtvino samopoštovanje, iskrivljuju njenu sliku o sebi te čine da se ona osjeća krivcem. Saltzman, Fanslow, McMahon i Shelley (2002) navode izoliranje, odbacivanje, ignoriranje, nepoticanje, psihološku nedostupnost, ruganje, manipuliranje, ograničavanje i ismijavanje kao oblike emocionalnog nasilja. Osim toga, prethodno spomenuti autori ga dijele na aktivno i pasivno pri čemu se pasivno emocionalno nasilje očituje u obliku zanemarivanja i emocionalne nedostupnosti, dok je aktivno izravno usmjereno prema žrtvi. Istraživanje provedeno od strane Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) (Hodžić, 2007) pokazalo je kako je upravo emocionalno nasilje najčešće doživljeni oblik nasilja u mladenačkim vezama.

S obzirom na nedostatak iskustva mladenačkih veza, adolescenti teže prepoznaju određena ponašanja kao psihičko nasilje te ih interpretiraju kao znakove ljubavi, posebice ljubomoru

(Ajduković i Ručević, 2009). Prema Ajduković i Ručević (2009), ljubomora se temelji na nesigurnosti nasilnika koja rezultira u promjeni mladenačke veze iz romantične do uzroka izolacije i kontrole, pri čemu intenzitet nasilja raste s obzirom na vrijeme. Nasilnik koristi ljubomoru kao opravdanje za kontrolu žrtve.

Istraživanja su pokazala kako je emocionalno nasilje jedan od rizičnih čimbenika za pojavnost fizičkog nasilja, posebice prethodno navedena ljubomora (Bell, Cornelius i Shorey, 2008). Kako intenzitet ljubomore raste, tako raste i izolacija žrtve, u kojoj se javlja i fizičko nasilje. Prevalencija fizičkog nasilja u mladenačkim vezama je između 10 i 12%, što je znatno manje od prevalencije prethodno opisanog emocionalnog nasilja (Ajduković i Ručević, 2009). Ehlert (2007) definira fizičko nasilje u okviru ponašanja koja uzrokuju fizičku bol i/ili ozljedu, kao što je grubo guranje, udaranje rukama, nogama i predmetima, pljuskanje, bacanje predmeta na partnera/icu te čupanje kose. Intenzitet fizičkog nasilja raste s vremenom te ono kao takvo može rezultirati pokušajem ubojstva ili ubojstvom partnera/ice (Hodžić, 2007).

Seksualno nasilje je oblik nasilja s najmanjom prevalencijom koja se kreće od 2,7 do 14% (Bell, Cornelius i Shorey, 2008). Rezultati ranije spomenutog istraživanja od strane CESI također smještaju seksualno nasilje u najmanje prisutne oblike nasilja u mladenačkim vezama (Hodžić, 2007). Iako podaci ukazuju na nisku prevalenciju seksualnog nasilja, u slučaju ovog oblika nasilja važno je imati na umu veliku vjerojatnost tamne brojke. Radačić (2014) navodi kako uzroci čestog neprijavlivanja seksualnog nasilja leže u strahu od počinitelja i/ili osude društva, sramu, nepovjerenju u kaznenopravni sustav i strahu od daljnje viktimizacije. Upravo su adolescenti najranjiviji za seksualnu viktimizaciju, ali i ponovnu viktimizaciju od strane partnera (Young i Furman, 2008). Prema Hodžić (2007) vrlo važan aspekt seksualnog nasilja jest da ono ne obuhvaća isključivo fizičke kontakte, već i verbalni napad. Prema tome, seksualno nasilje obuhvaća sve oblike seksualnog uznemiravanja, uključujući neželjene dodire, seksualne geste, riječi, nagovaranje/prisiljavanje/ucjenjivanje na seksualne aktivnosti, silovanje te pokušaj silovanja. Dakle, ono podrazumijeva sva neželjena i neugodna ponašanja seksualne prirode. Svaki seksualni čin na koji partner nije pristao smatra se seksualnim zlostavljanjem (Smith i Donnelly, 2000).

3. Samoregulacija

Fenomen samoregulacije privukao je sve veću pažnju nakon što je Mischel (1974; prema Righetti i suradnicima, 2022) proveo istraživanje odgode gratifikacije kod predškolske djece u 1960-ima. Ovo istraživanje poznato je pod nazivom eng. *marshmallow* eksperiment te je postalo temeljno za razumijevanje utjecaja kojeg sposobnost kontroliranja impulsa u ranoj dobi ima na kasniji razvoj pojedinca (Mischel, Shoda i Rodriguez, 1989). Tijekom sljedećih desetljeća, znanstvenici su sve više prepoznavali važnost samoregulacije, u kontekstu individualnog uspjeha, ali i u oblikovanju kvalitete međuljudskih odnosa (Tangney, Baumeister i Boone, 2004). U 21. stoljeću istraživanja su se intenzivirala, usmjeravajući pažnju na odnos samoregulacije i dinamike interpersonalnih odnosa, što uključuje ljubavne veze, prijateljstva i obiteljske odnose (Righetti, Finkenauer i Finkel, 2022).

Samoregulacija je u literaturi definirana na mnogo načina, u okviru temperamenta, vještine nalik socijalnoj ili osobnoj karakteristici te kao fenomen u domeni impulzivnosti (Novak i Clayton, 2001). Krenuvši od starijih definicija samoregulacije, Bandura (1989) navodi kako se ona odnosi na namjerno ili svrhovito intrinzično djelovanje osobe. Osim toga, jedna od najširih definicija samoregulacije ju opisuje kao kognitivnu, bihevioralnu i emocionalnu kontrolu koja se javlja kao odgovor na vanjske podražaje (Carver i Scheier, 1988).

Prilikom definiranja samoregulacije, autori nisu u potpunosti usuglašeni je li ona genetski ili okolinski uvjetovana. Primjerice, Rothbart i Bates (1998) definiraju samoregulaciju kao sposobnost pojedinca da regulira vlastite emocije, pažnju i ponašanje te je kao takva proučavana kao jedna od dimenzija temperamenta. S druge strane, Domitrovich i suradnici (2007; Leong i Bodrova, 2003; prema Brajša-Žganec i Hanzec, 2014) samoregulaciju opisuju kao konstrukt koji se mijenja tijekom razvoja i na koji utječe iskustvo. Osim toga, istraživanja pokazuju kako komponente samoregulacije poput kontrole i usmjeravanja pažnje mogu biti naučene kod djece kroz razne programe koji su usmjereni na socio-emocionalne kompetencije. McCabe i suradnici (2004; prema Pinjatela, 2012) nadilaze dvije prethodno spomenute definicije te samoregulaciju opisuju kao sposobnost razumijevanja i upravljanja vlastitim mislima, emocijama i ponašanjem u stresnim, ali i svakodnevnim situacijama. Ona kao takva je rezultat raznih varijabli pojedinca poput genetske predispozicije, iskustva u ranom djetinjstvu te kvalitete funkcioniranja u odrasloj dobi.

Prethodno navedeni autori samoregulaciju također opisuju kao mnoštvo različitih sposobnosti koje sudjeluju u regulaciju ponašanja i emocija.

Što se tiče sastavnih dijelova samoregulacije, odnosno preduvjeta koji trebaju biti zadovoljeni za njen razvoj, McClelland i suradnici (2010) ističu kako se samoregulacija sastoji od vještine kontrole ponašanja, inhibicije i radne memorije. Bez prethodno spomenutih vještina, pojedinac ne može unaprijediti svoju samoregulaciju. Heatherton (2011) navodi kako je inhibicija temelj samoregulacije te izostavlja kontrolu ponašanja i radnu memoriju iz svoje definicije samoregulacije. Autor ističe vještinu inhibicije budući da ona označava proces u kojem pojedinci prekidaju, zaustavljaju, prilagođavaju ili mijenjaju misli, osjećaje i/ili ponašanja. U skladu s time, autor definira samoregulaciju kao proces u kojem pojedinci mijenjaju svoje misli, osjećaje i/ili ponašanje kako bi postigli osobne i/ili socijalne ciljeve. Bagnato (2008) navodi kako su razvoj identiteta, vještine razmišljanja o aktivnostima, pamćenje i ponavljanje normi kognitivni temelj za razvoj samoregulacije.

3.1 Razvoj samoregulacije

Razvoj samoregulacije uvjetovan je okolinski i genetski, kao što je već prethodno spomenuto. Prema McClelland i suradnicima (2018) razvoj samoregulacije počinje već u prenatalnom razdoblju pa tako kroničan stres majke u prenatalnom razdoblju i prvih nekoliko godina života osobe imaju nepovoljan utjecaj na razvoj vještine samoregulacije.

Prema Novak i Clayton (2001) neadekvatno razvijena vještina samoregulacije može se povezati s neadekvatnim odnosima s roditeljima. U ranom djetinjstvu pojedinac vještinu samoregulacije razvija pod utjecajem vlastitog temperamenta i kroz interakcije s članovima obitelji. Ako dijete ima razvijenu nesigurnu privrženost roditelju, ono teže stječe vještine samoregulacije te ima manje povjerenja u odrasle pri pokušaju regulacije intenzivnih emocija (Fonagy i Target, 2002; prema Pinjatela, 2012). Načini samoregulacije koji su naučeni u ranim interakcijama s roditeljima ostaju upisani u neuronsku strukturu te kao takvi opstaju tijekom kasnijeg života (Pinjatela, 2012). S druge strane, Payne, Higgins i Blackwell (2010) navode kako neadekvatne roditeljske vještine ne rezultiraju nužno s nižom razinom vještine samoregulacije u budućnosti. Dakle, znanstvenici nisu niti u ovoj dimenziji istraživanja vještine samoregulacije u potpunosti suglasni.

Proces samoregulacije je povezan s raznim kortikalnim regijama mozga, međutim prefrontalni korteks je ključan za obavljanje funkcija koje podupiru kognitivne procese uključene u samoregulaciju (Curtis i D'Esposito, 2003; Goldberg, 2001; prema Miller i Cohen, 2001). Tijekom adolescencije dolazi do kognitivnog i socijalnog razvoja zahvaljujući postepenom razvoju prefrontalnog korteksa. Konkretnije, kako se prefrontalni korteks razvija, tako se razvijaju i vještine metakognicije i internalizirane kontrole, što omogućava pojedincima adekvatnije interpretacije vanjskih podražaja, donošenje odluka i kontroliranje interpersonalnih interakcija (Brandstädter, 2006; Larson, 2011; prema Steinberg 2010). Sve prethodno navedene vještine koje su rezultat procesa razvoja prefrontalnog korteksa su ujedno i one vještine koje su pojedincima potrebne kako bi postizali određene ciljeve, što mnogi autori i navode kao glavni element samoregulacije.

Teškoće samoregulacije imaju utjecaj na socio-emocionalni razvoj djece i poteškoće mentalnog zdravlja. Primjerice, rezultati istraživanja provedenog od strane Caspi i suradnika (2000; prema Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić i Miščenić, 2003) ističu kako trogodišnjaci s nedostatkom samoregulacije odrastaju u nepouzdanu, impulzivnu i antisocijalnu osobu koje se češće sukobljavaju s okolinom. U predškolskom razdoblju su dječaci agresivniji od djevojčica te istovremeno imaju nižu razinu samoregulacije i lošije razumijevanje primarnih emocija, što rezultira u većoj frekvenciji agresivnog ponašanja kod dječaka (Eisenberg i suradnici, 2001).

Kopp (2001) razvoj samoregulacije prikazuje kroz pet faza koje obuhvaćaju: neurofiziološku modulaciju, senzomotoričku modulaciju, kontrolu, samokontrolu i samoregulaciju.

1. Faza neurofiziološke modulacije traje do trećeg mjeseca života djeteta te je karakterizirana djetetovom modificiranjem uzbuđenja pomoću različitih refleksa. Primjerice, dijete siše palac kako bi prestalo plakati. U ovoj fazi dijete kroz interakciju s roditeljima uči o prepoznavanju i prilagođavanju rutinama, čime se potiče razvoj mehanizama unutarnje kontrole ponašanja. Roditelji u ovoj fazi tješanjem djeteta u stanju uzrujanosti reguliraju njegove emocije te na taj način potiču razvoj vještine samoregulacije.

2. Faza senzoričke modulacije traje od trećeg do dvanaestog mjeseca života. U ovoj fazi dijete ima sposobnost koordinacije motoričkih i senzomotoričkih funkcija, poput hvatanja pomoću kojeg dijete traži objekte. Roditelji podržavanjem ovih ponašanja omogućavaju djetetu da postane svjesno kako pojedinim ponašanjima mijenja okolinu.

3. Faza kontrole traje od prve do druge godine. Tada dijete postaje svjesno socijalnih zahtjeva te u skladu s njima mijenja ponašanje.

4. Faza samokontrole se javlja s 24 mjeseca života. U ovoj fazi dijete ima sposobnost zaustavljanja na zahtjev te se ponaša u skladu s društvenim normama i u situacijama kada nema vanjskog promatrača u blizini.

5. Faza samoregulacije, što je ujedno i posljednja faza, javlja se s 36 mjeseci. U ovoj fazi, dijete iskazuje fleksibilnost u kontroliranju svog ponašanja kao odgovor na promjene u okolini. Ova faza se odnosi na djetetovo ponašanje prema pravilima, očekivanjima i sposobnost usklađivanja vlastitog ponašanja sa zahtjevima okoline.

3.2 Samoregulacija i samokontrola

Literatura nije konzistentna u razlikovanju koncepata samoregulacije i samokontrole. Znanstvenici nemaju zajedničko viđenje distinkcija, odnosno sličnosti ovih pojmova. Stoga, dio autora ove pojmove koristi kao istoiznačnice, a dio ističe kako su samoregulacija i samokontrola dva različita konstrukta.

Kopp (1982) razlikuje samokontrolu i samoregulaciju s obzirom na period u kojem se razvijaju, što je prethodno već pomnije objašnjeno. Osim toga, navodi kako samoregulacija predstavlja internalizaciju vještine samokontrole koja dopušta određeni stupanj fleksibilnosti u svrhu omogućavanja prilagodbe na promjene u okolini. Konkretnije, autor samokontrolu opisuje kao proces u kojem dijete pamti informacije i na temelju tog samoinicijativno mijenja svoje ponašanje, a samoregulacija se razlikuje prema kvaliteti samokontrole. Dakle, samokontrola je preduvjet za razvoj samoregulacije, koja omogućava fleksibilnost u prilagodbi na zahtjeve okoline.

Osim toga, Shanker (2016) ističe razlike između samoregulacije i samokontrole u okviru pojedinih elemenata, kao što su svrha, metode i fokus. Svrha samoregulacije je identificirati i smanjiti uzroke problema u raspoloženju, mislima i ponašanju te ona kao takva uvijek traži skrivene stresore. S druge strane, samokontrola namijenjena je traženju ili inhibiciji spomenutih problema kada su se oni već pojavili te je usmjerena samo na ponašanje. Što se metoda tiče, Shanker (2016) navodi kako oba konstrukta za cilj imaju postizanje namjerne kontrole ili sposobnosti za inhibiciju ili

aktivaciju ponašanja u svrhu odgovora na podražaje iz okoline. Samoregulacija je usmjerena na smanjivanje truda koji je nužan za postizanje namjerne kontrole. S druge strane, samokontrola potiče borbu protiv prepreka koje otežavaju namjernu kontrolu ponašanja. Naposljetku, Shanker (2016) objašnjava kako je fokus samokontrole usmjeren na socijalnu dimenziju, a fokus samoregulacije na pojedinca.

Shanker (2016) navodi kako se proces samoregulacije sastoji od tri dijela, a to su: senzorička samoregulacija te emocionalna i kognitivna regulacija. Senzorička samoregulacija pojedincu omogućava zadržavanje optimalnog stanja uzbuđenja u svrhu primanja, obrade i reakcije na različite senzoričke podražaje primjereno. Emocionalna regulacija djetetu osigurava zadržavanje optimalnog stanja uzbuđenja u svrhu primjerenog odgovaranja na socijalna pravila. Kognitivna regulacija također pridonosi zadržavanju optimalnog stanja uzbuđenja djeteta u svrhu rješavanja problema ili usmjeravanje na zadatak dok nije dovršen.

S druge strane postoje brojna istraživanja u kojima se samoregulacija i samokontrola koriste kao istoznačnice što znači da ti autori zastupaju gledište u kojem su ta dva konstrukta izjednačena. DeWall i suradnici (2007) u svom istraživanju utjecaja samoregulacije na agresivnost izjednačavaju samoregulaciju i samokontrolu kao sinonime. Isto tako u svom istraživanju Brajša-Žganec i Hanzec (2014) koriste pojmove samoregulacije i samokontrole kao istoznačnice. Denson, DeWall i Finkel (2012) također koriste ova dva konstrukta kao sinonime u svojem istraživanju o povezanosti samokontrole i agresivnog ponašanja. Naposljetku, Duckworth (2011) u svom radu o važnosti samokontrole govori o tome kako je samoregulacija jedan od sinonima koji se koriste u literaturi za pojam samokontrole.

Kao što je vidljivo iz svega prethodno spomenutog, samoregulacija i samokontrola su konstrukti koji imaju određene distinkcije, ali i nedvojbeno mnogo sličnosti. Ova dva konstrukta međusobno su isprepletena i njihova povezanost vidljiva je u raznim domenama funkcioniranja osobe. U literaturi se često spominje kako razina razvijenosti jedne od ovih vještina uvjetuje razinu druge te kako je postojanje jedne vještine preduvjet za razvoj druge. Pristup ovim pojmovima koji će se zastupati u ovom diplomskom radu jest da su samoregulacija i samokontrola različiti pojmovi koji imaju mnogo zajedničkih elemenata. Zbog prethodno navedenog im nije moguće pristupati zasebno, već zajedno.

3.3 Razlike između samoregulacije i samokontrole prikazane kroz TOTE model

Brojni rezultati istraživanja ukazuju na postojanje povezanosti između samoregulacije i samokontrole, što je prethodno detaljnije opisano. Bez obzira na mnoštvo zajedničkih elemenata koje dijele ova dva konstrukta, postoje određene distinkcije među njima. O distinkcijama ovih konstrukata govori Gillebaart (2018) uzimajući TOTE model (eng. *Test-Operate-Test-Exit model*) kao osnovno polazište. TOTE model se sastoji od četiri faze: Test, Operate, Test i Exit (Carver i Scheier, 1982; prema Groß, 2021). Test faza u TOTE modelu se sastoji od usporedbe postojećeg i željenog/ciljanog stanja. U slučaju da se usporedbom utvrdi diskrepancija, dolazi do Operate faze u kojoj pojedinac nastoji smanjiti tu diskrepanciju standarada. Nakon toga počinje druga Test faza u kojoj se ponovo procjenjuje situacija. Naposljetku, kada je procijenjeno kako više ne postoji diskrepancija između postojećeg i željenog stanja nastupa Exit faza. Drugim riječima, Exit faza započinje ako je postojeće i željeno stanje izjednačeno. TOTE model se može objasniti na primjeru interpersonalnih odnosa. Primjerice, kada se dogodi svađa među partnerima, pojedinac procjenjuje situaciju i uspoređuje trenutno stanje odnosa i željeno stanje, čime ulazi u Test fazu. Ako procijeni da postoji diskrepancija između trenutnog stanja (svađe) i željenog stanja (dobrog odnosa), onda ulazi u Operate fazu u kojoj razmišlja o načinu da dođe do željenog stanja, odnosno pomirbe. U Operate fazi također usmjerava svoje ponašanje prema dolasku do željenog stanja u odnosu. Nakon toga ponovo procjenjuje stanje u odnosu, odnosno postoji li diskrepancija u trenutnom i željenom stanju, što znači da se nalazi u drugoj Test fazi. Ako pojedinac procijeni kako je došao do željenog stanja, završava proces TOTE modela te ide u njegovu posljednju fazu – Exit.

Prema Gillebaart (2018), ključna razlika između samoregulacije i samokontrole u okviru TOTE modela nalazi se u Operate fazi. Samoregulacija omogućava postavljanje ciljeva, standarada i željenih stanja, kao i praćenje bilo kakvih diskrepancija između trenutnog i željenog stanja. S druge strane, svako ponašanje pojedinca usmjereno na smanjenje diskrepancije trenutnog i željenog stanja se definira kao samokontrola. Dakle, vještine samoregulacije i samokontrole se istovremeno koriste u svrhu postizanja željenog stanja.

U skladu s time, autorica navodi kako je samokontrola komponenta samoregulacije te da se navedeni konstrukti ne mogu koristiti kao sinonimi (Gillebaart, 2018). Samoregulaciju definira kao cijeli sistem standarada, misli, procesa i ponašanja koje upravljaju ljudskim ponašanjem i stanjima. Carver i Scheier (2012) navode kako je postojanje željenog stanja ili standarda osobe

esencijalno za postojanje samoregulacije. U suprotnom, samoregulacija nije usmjerena te ne postoji motivacija za promjenu ponašanja.

4. Samoregulacija i nasilje u mladenačkim vezama

Brojna istraživanja ukazuju da pojedinci s višom razinom samoregulacije imaju bolje razvijenu socijalnu mrežu i stabilnije odnose, dok pojedinci s nižom samoregulacijom teže ostvaruju stabilne i zdrave odnose te rjeđe preuzimaju odgovornost za svoja ponašanja (Vohs i suradnici, 2005).

Halford i suradnici (2010) samoregulaciju u romantičnim vezama definiraju kao mjeru do koje partneri uspješno rade na poboljšanju njihove veze. Samoregulacija u romantičnim vezama predviđa zadovoljstvo brakom nekoliko godina nakon sklapanja. Jedan od načina na koji samoregulacija utječe na partnerske odnose, prema Righetti i suradnicima (2022), jest da su pojedinci s višom razinom samoregulacije manje skloni razviti interes za druge potencijalne partnere s kojima bi mogli stupiti u romantičnu vezu. Osim toga, otporniji su na iskušenja prilikom interakcija s osobama koje nisu njihov(i) partner(i), što rezultira s manje slučajeva prevare u partnerskim odnosima.

Noviji teorijski pristupi, prema Denson, DeWall i Finkel (2012), koji istražuju povezanost samoregulacije i agresivnosti ističu dvije pretpostavke. Jedna od njih je da stanje reducirane samoregulacije povećava reaktivnu agresivnost pojedinca. Dakle, prema Baumeister, Vohs i Tice (2007), kapacitet pojedinca za samoregulaciju bazira se na ograničenom resursu koji može postati iscrpljen u određenom trenutku. Drugim riječima, u pojedinim situacijama dolazi do trenutnog iscrpljenja kapaciteta za samoregulaciju. U tim situacijama se pojedinci koji su provocirani ili izazvani ponašaju agresivnije, nego što bi to bilo u uobičajenim uvjetima. Nedostatak kapaciteta za samoregulaciju onemogućava prevladavanje agresivnih impulsa. Dakle, pojedinci čiji je kapacitet za samoregulaciju iscrpljen skloniji su nasilnom ponašanju. Povezanost ove hipoteze i nasilja u mladenačkim vezama potvrđuje istraživanje provedeno od strane Finkel i suradnika (2009) gdje su ispitanici koji su bili provocirani ili izazvani od strane svojih partnera kroz davanje neugodnih povratnih informacija bili skloniji agresivnom ponašanju prema njima. Dakle, ispitanici kod kojih je uslijed provokacije od strane partnera došlo do iscrpljenja kapaciteta za samoregulaciju bili su skloniji nasilju.

Druga pretpostavka, prema Denson, DeWall i Finkel (2012), jest da viša samoregulacija reducira agresivnost. Jedan od načina za unaprjeđenje vještine samoregulacije jest prakticiranje vještine kroz duži vremenski period. Finkel i suradnici (2009) navode kako dva tjedna treninga samoregulacije smanjuje agresivne tendencije prema partneru. Prije i poslije treninga su ispitanici bili ispitivani koliko bi fizički bili agresivni prema svojim partnerima u slučaju provokacije ili izazivanja. Nakon završetka treninga samoregulacije ispitanici su prijavljivali manje agresivnih tendencija nego prije.

Srednjoškolsko okruženje sa sobom donosi mnoge stresore, poput socijalnih interakcija, održavanja odnosa, donošenja odluka i rješavanja problema. Prethodno navedeni stresori dovode do iscrpljenja resursa za samoregulaciju (Cooper i suradnici, 2017). Nadovezujući se na tematiku adolescencije i srednjoškolskog okruženja, Cooper i suradnici (2017) su u svom istraživanju ispitivali odnos školskog sagorijevanja i nasilja u mladenačkim vezama, uz pretpostavku da ova dva fenomena povezuje samoregulacija pojedinaca. Autori navode kako pojedinci koji imaju nižu samoregulaciju ujedno imaju i manje vještina za inhibiciju impulzivnog ponašanja, što rezultira u emocionalnoj disregulaciji i naposljetku dovodi do nasilja u mladenačkim vezama.

Emocionalna regulacija je intrinzični proces koji se odvija kao odgovor pojedinca na stresore, a emocionalna disregulacija je neuspješan pokušaj regulacije emocija (Gross, 1998; prema Cooper i suradnici, 2017). Pojedinci s neusvojenim vještinama reguliranja emocionalnih stanja imaju veću vjerojatnost doživjeti emocionalnu disregulaciju. Emocionalna regulacija ovisi o kapacitetu samoregulacije pojedinca (Cooper i suradnici, 2017). Dakle, pojedinci s razvijenijom vještinom samoregulacije bit će uspješniji i u regulaciji emocija. Mogućnost regulacije vlastitih emocija smanjuje tendenciju prema nasilju u mladenačkim vezama (McNulty i Hellmuth, 2008).

Finkel (2009) navodi kako različiti faktori samoregulacije funkcioniraju na način da moduliraju snagu sila koje sprečavaju nasilje, odnosno povećavaju snagu inhibicije. Ti faktori samoregulacije određuju hoće li nasilni impulsi pojedinca odvesti u nasilno ponašanje. Jedan od faktora je niska dispozicijska samoregulacija. Dispozicijska samoregulacija je stabilna osobna karakteristika koja određuje razinu do koje pojedinci mogu kontrolirati svoje impulse (Caspi, 2000; prema Tagney, Baumeister i Boone, 2004). Finkel i suradnici (2007) su istraživali postoji li razlika u samoregulaciji vezanoj za nasilne impulse ovisno o tome ima li ispitanik visoku ili nisku dispozicijsku samoregulaciju. Ono što je važno za istaknuti za potrebe ovog rada jest da su

ispitanici bili adolescenti te su rezultati istraživanja ukazivali na postojanje značajne korelacije između niske dispozicijske samoregulacije i njihovog nasilnog ponašanja prema partneru/ici. Dakle, rezultati ovog istraživanja ukazuju da je niža samoregulacija adolescenta povezana s počinjenjem nasilja u mladenačkim vezama.

Idući faktor kojeg Finkel (2009) navodi kao važan u samoregulaciji jest inhibicija. Literatura o nasilju u mladenačkim vezama često izostavlja da partneri ponekad osjete nasilne impulse jedan prema drugome koji mogu rezultirati nasilnim ponašanjima (Finkel, 2009). Prema Finkel (2009) povremeni nasilni impuls usmjeren partneru/ici ne osjećaju isključivo devijantni ili patrijarhalni muškarci, već ovaj impuls osjeti mnogo pojedinaca neovisno o spolu. Većina ljudi najčešće uspije upravljati tim impulsima bez da oni rezultiraju nasilnim ponašanjem. Drugim riječima, pojedinci koji imaju adekvatno razvijenu vještinu samoregulacije se uspješnije nose s prethodno opisanim nasilnim impulsima. U istraživanju Finkel i suradnika (2007) radilo se o tome kako pojedinci koji su u ozbiljnoj svađi sa svojim partnerom/icom imaju veću tendenciju osjećati nasilne impulse. Rezultati ovog istraživanja su također potvrdili pretpostavku kako je nedostatak samoregulacije povezan s nasiljem u mladenačkim vezama.

Još jedan element samoregulacije kojeg Finkel (2009) navodi jest vremenski period koji prođe od provokacije/izazivanja i odgovora na njega. Drugim riječima, odgovara li partner odmah na provokaciju ili ima stanku prije odgovaranja na spomenuti podražaj. Rezultati istraživanja od strane Finkel i suradnika (2007) provedenog u svrhu ispitivanja ove pretpostavke ukazuju na to da su pojedinci koji su odmah odgovarali na provokacije/izazivanje verbalizirali više agresivnih tendencija prema svojem partneru, nego ispitanici koji su čekali deset sekundi prije odgovaranja na provokaciju.

Na temelju dosadašnjih istraživanja ne može se uzročno-posljedično zaključivati o odnosu samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama. Samoregulacija kao takva jest jedna od varijabli koja povećava, odnosno smanjuje vjerojatnost pojavljivanja nasilja u mladenačkim vezama, međutim balans između razina samoregulacije partnera je ono što presudi razvoju veze. Righetti i suradnici (2022) objašnjavaju kako optimalna razina samoregulacije u partnerskom odnosu onda kada oba partnera imaju podjednako adekvatno razvijenu razinu samoregulacije, odnosno da ne postoji značajna razlika među njima. Samoregulacija kao takva prevenira, osim raznih oblika nasilnog ponašanja, i pretjerano ulaganje i posvećivanje odnosu te tako omogućava adolescentima

održavanje balansa između partnerskog odnosa i individualnog života. Tittle, Ward i Grasmick (2004) navode kako pojedinci imaju kapacitet za samoregulaciju, ali moraju imati interes za prakticiranjem te vještine. Ukoliko pojedinci ne iskazuju interes niti želju za samoregulacijom, bez obzira na njih kapacitet, oni ju neće prakticirati.

Znatno manje istraživanja usmjereno je na ispitivanje odnosa samoregulacije i viktimizacije u nasilju u mladenačkim vezama. Novija istraživanja usmjerena na spomenutu viktimizaciju ističu važnu ulogu koju žrtva nasilja u mladenačkim vezama ima u procesu vlastite viktimizacije. Schreck (1999) navodi kako niža razina samoregulacije može učiniti pojedinca manje opreznim i smanjiti njegovu volju da se zaštiti u slučajevima nasilja. Schreck, Wright i Miller (2002) ističu kako druženje s antisocijalnim vršnjacima povećava vjerojatnost viktimizacije kroz nasilje u mladenačkim vezama. Pretpostavka je da je veća vjerojatnost kako antisocijalni vršnjaci manifestiraju nasilna ponašanja u partnerskim odnosima, a druženje s njima povećava osnivanje partnerskog odnosa u okviru te socijalne mreže.

Prethodno spomenutu tvrdnju potvrđuju i rezultati mnogih istraživanja. Primjerice, rezultati metaanalize koju su proveli Pratt i suradnici (2014) ukazuju kako je samoregulacija konzistentno predviđala viktimizaciju. Pojedinci s nižom samoregulacijom su se češće uključivali u rizične veze i ponašanja, što je povećavalo njihovu vjerojatnost za viktimizacijom. Samoregulacija se u ovom slučaju koristi kao inhibicija pojedinačne uključenosti u nasilje u mladenačkim vezama.

Righetti i suradnici (2013) opisuju situaciju partnerskog odnosa u kojem jedna osoba ima visok, a druga niski kapacitet za samoregulaciju. Naime, partner s višim kapacitetom samoregulacije ima veću tendenciju za opraštanjem ponašanja svog partnera koji ima nižu razinu samoregulacije. Prethodno spomenuto dovodi do kružnog procesa činjenja nasilja od strane partnera s nižom te opraštanja od strane partnera s višom razinom samoregulacije, što naposljetku dovodi do ponovne viktimizacije.

5. Teorijski okvir

Poznavanje teorijskog okvira pojavnosti nasilja u mladenačkim vezama esencijalno je za bolje razumijevanje samog fenomena. Osim toga, isticanje teorijskog okvira koji objašnjava povezanost između samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama nužno je za stjecanje boljeg uvida u odnos tih pojmova, a i postavljanje istraživačkih ciljeva. Razumijevanje teorijskog okvira osigurava usmjeravanje stručnjaka na korištenje adekvatnih metoda u tretmanskim i preventivnim intervencijama.

Dodaj, Sesar i Šimić (2017) autorice su rada koji sadrži pregled relevantnih teorijskih pristupa u objašnjenju nasilja u mladenačkim vezama, ali ujedno i prikazuje rezultate dosadašnjih istraživanja tog fenomena. Autorice navode kako se na temelju kritičkog pregleda dosadašnjih istraživanja može zamijetiti kako u svim istraživanjima rizičnih čimbenika nasilja i njegovih posljedica nedostaju teorijska usmjerenja.

Ne postoje jedinstvene teorije koje doprinose objašnjenju relacije između samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama. U svrhu istraživanja odnosa ovih fenomena u nastavku će se opisati više teorija te istaknuti njihov doticaj s odnosom prethodno spomenutih fenomena. Teorije koje će biti prikazane u radu pružaju širok i sveobuhvatan pogled na odnos samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama.

Teorije obuhvaćene ovim Diplomskim radom su: Teorija privrženosti, Teorija samokontrole, Teorija socijalnog učenja i moderne teorije proizašle iz nje, Model poticaja/prinudivanja/inhibiranja nasilja u intimnim vezama, Dinamično razvojno-sustavni model nasilja u mladenačkim vezama i Kontekstualni teorijski model nasilja u intimnim vezama.

5.1 Teorija privrženosti

Privrženost je opisana kao trajna veza formirana između djeteta i skrbnika u najranijoj dobi, a njen utjecaj manifestira se na brojne odnose u adolescentskoj, a potom i u odrasloj dobi (Bowlby, 1969; prema Bell i sur., 2008). Teorija privrženosti, prema Bowlby (1969; prema Bell i sur., 2008) konstatira kako odnos između djeteta i roditelja za vrijeme djetinjstva ima velik utjecaj na kasniji razvoj pojedinca. Djeca stvaraju predodžbe o odnosima na temelju iskustva njihovog odnosa s

roditeljem, odnosno načina na koji roditelj u djetinjstvu odgovara na njihove potrebe. Način odgovaranja na djetetove potrebe određuje tip privrženosti koji će pojedinac razviti.

Prema Bowlby (1969; prema Bell i sur., 2008) tipovi privrženosti se najosnovnije dijele na sigurnu i nesigurnu. Nesigurna privrženost formirana u djetinjstvu pojedince dovodi do osjećaja nepovjerenosti, nesigurnosti i odbacivanja od okoline. Odbacivanje od strane okoline onemogućuje razvijanje adekvatnih socijalnih vještina, što rezultira neproporcionalnim reakcijama pojedinca na podražaje iz okoline. Pojedinci odbačeni od strane okoline ujedno imaju i manje prilika za razvoj vještine samoregulacije. S druge strane, Cassidy (2000) navodi kako sigurno privrženost djeca iskazuju manje agresivnog i neprijateljskog ponašanja te stvaraju stabilnije odnose.

Prema ovoj teoriji, mladi koji su odrastali u nestabilnim i nefunkcionalnim uvjetima će češće ulaziti u nezdrave i nasilne ljubavne veze (Hazan i Shaver, 1987; prema Bell i sur., 2008). Drugim riječima, pojedinci koji su u djetinjstvu razvili jedan od nesigurnih oblika privrženosti češće će biti žrtve ili počinitelji nasilja u mladenačkim vezama. Rezultati istraživanja provedenog od strane Hazan i Shaver (1987; prema Shorey i sur., 2008) govore da pojedinci koji imaju razvijen siguran tip privrženosti svoj partnerski odnos opisuju kao prijateljski, dugotrajan i iskren. S druge strane, pojedinci koji imaju razvijen nesiguran tip privrženosti prilikom opisivanja svojih partnerskih veza navode čestu pojavu ljubomornih ispada i nestabilnosti samog odnosa.

Brumariu (2015) navodi kako roditelji sigurno privržene djece u svoj odgoj uključuju više poučavanja i usmjeravanja kod intenzivnih emocija kao što je ljutnja, pokazuju manje ljutnje u situacijama s djetetom te manje negativne emocionalnosti kada govore o svom djetetu. Drugim riječima, roditelji s adekvatno razvijenom vještinom samoregulacije osiguravaju razvoj sigurne privrženosti djeteta, a samim time pružaju djetetu mogućnost za razvoj samoregulacije.

U kontekstu opažanja i svijesti o vlastitim emocijama te razumijevanja vlastitog, ali i tuđeg emocionalnog stanja, istraživanja su pokazala kako sigurno privrženost djeca imaju veću svijest o vlastitim emocionalnim stanjima, bolje identificiraju i imenuju emocije i imaju bolje razvijene strategije samoregulacije (Brumariu, Kerns i Seibert, 2012). S druge strane, nesigurno privrženost djeca teže identificiraju vlastite emocije te nemaju usvojene strategije samoregulacije (Colle i Del Guidice, 2011).

Cooke i suradnici (2018) proveli su meta-analizu koja je proučavala povezanost između privrženosti u djetinjstvu i samoregulacije. Rezultati meta-analize su ukazivali na činjenicu da su sigurno privrženata djeca sposobnija u regulaciji emocija, češće koriste strategije traženja socijalne pomoći i kognitivne strategije prilikom suočavanja s intenzivnim emocijama. Nesigurno privrženata djeca su manje sposobna regulirati svoje emocije te manje koriste strategije traženja socijalne pomoći i kognitivne strategije.

5.2 Teorija samokontrole

Autori teorije samokontrole, Gottfredson i Hirschi (1990), su koncept samokontrole razradili kroz objašnjenje da je uzrok kriminalnog ponašanja nedostatak samokontrole. Ona se stječe kroz proces socijalizacije, počevši od ranog djetinjstva. Dakle, roditelji koji su brižni i pažljivi utječu na razvoj vještine samokontrole svog djeteta.

Teorija samokontrole odnosi se na prototipove slučajeva samokontrole, koje karakterizira intrapsihički konflikt između trenutne želje i višeg cilja (Kotabe i Hofmann, 2015). Prema tome pojedinci s nižom razinom samokontrole svoje ponašanje usklađuju s trenutnim emocionalnim stanjem, primjerice reagiraju neadekvatno na osjećaj ljutnje.

Pojedinci koji imaju nižu samokontrolu su impulzivni, imaju tendenciju za traženjem rizika, biraju fizičke i jednostavnije zadatke ispred kognitivnih i kompleksnijih, usmjereni su na sebe, neosjetljivi za potrebe drugih i imaju nisku toleranciju na frustraciju (Gramsick i sur., 1993; prema Hay, 2001). Prethodno opisana obilježja pojedinaca s nižom samokontrolom se u određenim elementima mogu izjednačiti s karakteristikama počinitelja nasilja u partnerskim odnosima.

Kotabe i Hofmann (2015) u svom nastojanju da prošire teoriju samokontrole integracijom saznanja iz ostalih teorija, navode sedam komponenata koje smatraju ključnima za razumijevanje samokontrole. To su: želja, viši cilj, konflikt između želje i višeg cilja, motivacijska kontrola, kapacitet za kontrolu, trud uloženi u kontrolu i ograničavajući okolinski faktori. Glavna pretpostavka integrativne teorije samokontrole jest da samokontrola ovisi o interakciji prethodno navedenih komponenata.

Brojna istraživanja koja ukazuju na postojanje povezanosti između samokontrole i viktimizacije te počinjenja nasilja u vezama (Zavala, 2017). Primjerice, prema rezultatima istraživanja koje su proveli Özbay i Köksoy (2009; prema Vujović, 2020) moguće je predvidjeti nasilno ponašanje na temelju stupnja razvijenosti samokontrole. Što je samokontrola slabija, to je češće i intenzivnije nasilno ponašanje. Osim toga, utvrđena je povezanost između niske razine razvijenosti samokontrole i nasilja u partnerskim odnosima (Payne i sur., 2010).

5.3 Teorija socijalnog učenja i moderne teorije proizašle iz nje

Teorija socijalnog učenja, prema Banduri i suradnicima (1973; prema Bell i sur., 2008) nalaže kako je nasilje u mladenačkim vezama zapravo ponašanje koje je naučeno promatranjem i imitacijom drugih ljudi u djetinjstvu. Pretpostavka ove teorije jest da su prisna i negativna interpersonalna ponašanja naučena kroz nasilne interakcije u obitelji.

Samoregulacija roditelja također ima neizostavan utjecaj na razvoj samoregulacije djeteta, kao što je već prethodno spomenuto u samom radu. Ono u ranim interakcijama s roditeljima kroz imitaciju uči vještine samoregulacije koje roditelj manifestira.

Teorija transgeneracijskog prijenosa nasilja temelji se na teoriji socijalnog učenja. Stoga nije iznenađujuće da polazi od iste pretpostavke, a to je da se vrijednosti i uvjerenja uče unutar obitelji te se na taj način prenose generacijama obitelji (Cochran i Sellers, 2011). Dakle, ovo je oblik teorije socijalnog učenja koji je usmjeren na predviđanje nasilja između partnera.

Dodaj, Sesar i Šimić (2017) navode kako se transgeneracijski prijenos nasilja događa jer dijete razvije toleranciju prema nasilju. Drugim riječima, ono prihvaća agresivne oblike ponašanja kao način rješavanja problema. Prethodno opisana tolerancija prema nasilju koju dijete razvije može se povezati s ulogom žrtve u nasilju u mladenačkim vezama. U ovom radu je prethodno spomenuto kako pojedinac s razvijenijom vještinom samoregulacije ima veću tendenciju za opraštanjem ponašanja svog partnera koji ima nižu razinu samoregulacije, što ga posljedično stavlja u ulogu žrtve.

Pozadinsko-situacijski model su Riggs i O'Leary (1989) također razvili polazeći od teorije socijalnog učenja. Pozadinsko-situacijski model bazira se na pretpostavci da postoje dvije

odrednice nasilja u mladenačkim vezama; pozadinske i situacijske odrednice. Pozadinske odrednice odnose se na individualne karakteristike, poput svjedočenja nasilju u djetinjstvu, socijalnu prihvaćenost agresije kao sredstva rješavanja konflikta i agresivne karakteristike ličnosti. Situacijski faktori, koji određuju hoće li se nasilje dogoditi ili ne, se odnose na zadovoljstvo vezom, vještine rješavanja konfliktnih situacija, komunikacijske vještine i slično.

Povezanost pozadinsko-situacijskog modela sa samoregulacijom jest da je njena razina određena kombinacijom utjecaja individualnih karakteristika i okoline. Dakle, pojedinac kroz nasljeđe i interakcije s roditeljima razvija određenu razinu samoregulacije, ali isto tako postoje situacijski faktori kao iscrpljenje kapaciteta za samoregulaciju i razine razvijenosti vještine samoregulacije koji doprinose vjerojatnosti pojave nasilja u mladenačkim vezama.

5.4 Dinamično razvojno-sustavni model nasilja

Dinamično razvojno-sustavni model nasilja stavlja naglasak na interpersonalnu i dinamičnu prirodu nasilja u vezama (Capaldi i Kim, 2007). On ističe utjecaj koji oba partnera imaju na pojavnost nasilja u mladenačkim vezama te promjene u sklonosti nasilju koje se događaju tijekom vremena. Velika prednost ovog modela jest upravo to što prati razvoj nasilja tijekom vremena, što može biti od koristi pri tretmanu (Dodaj, Sesar i Šimić, 2017).

Autori modela, Capaldi i Kim (2007), objašnjavaju nasilje u mladenačkim vezama pomoću tri faktora: odnos s partnerom/icom, razvojni i situacijski faktori. Razvojni faktori odnose se na psihopatologiju, genetiku, osobine ličnosti i socijalni utjecaj. Situacijski faktori obuhvaćaju one faktore koji su usko povezani s negativnim reakcijama na konfliktne situacije, koje povećavaju vjerojatnost nasilja u vezama. Način reagiranja na neugodne podražaje u vezama ovisi o razini razvijenosti vještine samoregulacije, tako da će pojedinci koji imaju manje razvijenu vještinu samoregulacije češće imati intenzivne, odnosno negativne reakcije u konfliktima. Odnos s partnerom i promjene koje se odvijaju u toj vezi su od velikog utjecaja na pojavu nasilja.

5.5 Model poticaja/prinudivanja/inhibiranja nasilja

Osnovna pretpostavka Modela poticaja/prinudivanja/inhibiranja je da muškarci i žene često doživljavaju nasilne impulse jedno prema drugome, međutim ti impulsi ne moraju nužno rezultirati u agresivnoj reakciji (Finkel, 2007).

Finkel (2007) navodi dva faktora koji određuju hoće li pojedinac počiniti nasilje ili ne, a to su stimulirajući okidači i snaga inhibiranja nasilja. Stimulirajući okidači odnose se na averzivne događaje poput provokacije partnera te oni automatski imaju utjecaj na misli, ponašanje i fiziologiju. Faktori koji povećavaju rizik počinjenja nasilja odnose se na bihevioralnu potrebu za nasiljem koja se javlja kao rezultat ljutnje izazvane stimulirajućim okidačima (Dodaj, Sesar i Šimić, 2017). Primjeri faktora koji povećavaju rizik od nasilja su iskustvo nasilja u djetinjstvu i neuroticizam.

Faktori koji inhibiraju nasilje, prema Dodaj, Sesar i Šimić (2017), su oni faktori koji nadjačaju nasilne impulse prema partneru tako što aktiviraju samoregulacijske mehanizme. Dakle, visoka razina samoregulacije bi bila dobar primjer inhibirajućih faktora. Nasilje se događa kada nasilni impulsi, koji su formirani interakcijom stimulirajućih okidača i faktora nasilja, pređu prag tolerancije pojedinca. U tom slučaju će osoba biti nasilna unatoč razvijenim vještinama samoregulacije.

5.6 Kontekstualni teorijski model

Kontekstualni teorijski model integrira pretpostavke socijalnog učenja i bihevioralnih teorija (Dodaj, Sesar i Šimić, 2017). Glavna pretpostavka ovog modela jest da su kontekstualni faktori glavne odrednice nasilja u intimnim vezama. Osim toga, autori ovog modela ističu da ne postoji samo jedan čimbenik koji uzrokuje nasilje, već je nasilje u intimnim vezama rezultat interakcije više čimbenika, koji će biti navedeni i objašnjeni u nastavku.

Bell i Naugle (2008), autori ovog modela, u kontekstualne faktore ubrajaju: antecedente, motivacijske faktore, diskriminativne podražaje, verbalna pravila, repertoar bihevioralnih vještina i posljedice.

Prema Dodaj, Sesar i Šimić (2017) antecedenti su stimulativne okolnosti koje prethode nasilnom ponašanju u partnerskim vezama te postoje tri osnovne vrste antecedenata, a to su: distalni, proksimalni i statični antecedenti. Distalni antecedenti su indirektno odrednice nasilja u djetinjstvu, poput nesigurne privrženosti. Upravo Fonagy i Target (2002; prema Pinjatela, 2012) navode kako nesigurna privrženost u djetinjstvu onemogućava adekvatan razvoj vještine samoregulacije pojedinca. Kroz rad je stavljen naglasak na odnos samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama, a u ovoj teoriji i prethodno spomenutom istraživanju vidljivo je kako i nesigurna privrženost ima ulogu katalizatora u procesu pojave nasilja.

Proksimalni antecedenti su situacijski specifični faktori koji utječu na pojavu nasilja, kao što je verbalna agresija (Dodaj, Sesar i Šimić, 2017). Oni imaju najjači utjecaj na pojavu nasilja u intimnim vezama. Ovu tezu potvrđuje istraživanje provedeno od strane Finkel i suradnika (2009) u kojem su ispitanici bili provocirani od strane partnera kroz davanje negativnih komentara. Verbalna agresija je bila svojevrsan okidač za nasilno ponašanje, a razvijena vještina samoregulacije se pokazala kao zaštitni čimbenik. Dakle, rezultati tog istraživanja su pokazali kako su pojedinci s nižom razinom samoregulacije skloniji nasilnom ponašanju u slučaju verbalne agresije partnera, što povezuje vještinu samoregulacije s proksimalnim faktorima. Naposljetku, statični antecedenti su stabilne odrednice nasilja u intimnim vezama, poput osobina ličnosti (Dodaj, Sesar i Šimić, 2017).

Dodaj, Sesar i Šimić (2017) diskriminativne podražaje opisuju kao podražaje koji određuju hoće li se nasilje nastaviti. Motivacijski faktori definiraju posljedice nasilja, dok verbalna pravila ukazuju na te posljedice. Repertoar bihevioralnih vještina se odnosi na one vještine koje mogu doprinijeti uspješnom rješavanju konflikta. Posljedice nasilja mogu biti one koje povećavaju ili umanjuju vjerojatnost pojave nasilja u intimnim vezama.

6. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati odnos fenomena nasilja u mladenačkim vezama s vještinom samoregulacije. Sukladno cilju rada postavljeni su sljedeći istraživački problemi i pitanja te hipoteze:

P1: Utvrditi pojavnost nasilja u mladenačkim vezama kod zagrebačkih srednjoškolaca.

H1: Srednjoškolci Grada Zagreba najčešće čine i doživljavaju emocionalno nasilje, zatim kontrolu u online okruženju, potom fizičko nasilje i u najmanjoj mjeri seksualno nasilje.

Ova je hipoteza postavljena je na temelju provedenog istraživanja od strane Ajduković i Ručević (2009).

P2: Utvrditi razinu prisutne vještine samoregulacije kod zagrebačkih srednjoškolaca.

H2: Srednjoškolci Grada Zagreba postižu više rezultate u dimenziji kognitivne regulacije, a niže u dimenzijama emocionalne i ponašajne regulacije.

Ova hipoteza postavljena je na temelju rezultata inozemnih istraživanja (Diamond i Aspinwall, 2003; Getsdottir i Lerner, 2008; Moilanen, 2007; Wills i sur., 2012).

P3: Postoje li razlike u percepciji prisutne vještine samoregulacije kod mladića i djevojaka u ispitivanoj populaciji?

H3: Očekuje se da postoji razlika u vještini samoregulacije kod mladića i djevojaka, na način da djevojke percipiraju višu razinu vještine samoregulacije u odnosu na mladiće.

Ova hipoteza postavljena je na temelju rezultata istraživanja provedenog od strane Matthews, Pontiz i Morrison (2009).

P4: Postoji li povezanost između vještine samoregulacije mladih i dobi?

H4: Očekuje se da je percipirana usvojenost vještine samoregulacije pozitivno povezana s dobi sudionika, u smjeru što je niža dob sudionika to je niža percepcija razvijenosti vještine samoregulacije.

Ova hipoteza postavljena je na temelju rezultata stranih istraživanja (Kendler i sur., 1969, Steinberg i sur., 2008, Monahan i sur., 2009).

P5: Postoji li povezanost u percepciji vještine samoregulacije i činjenja fizičkog, emocionalnog, seksualnog nasilja i kontrole u online okruženju?

H5: Postoji statistički značajna negativna povezanost između percipirane vještine samoregulacije i činjenja nasilja u mladenačkim vezama, odnosno fizičkog, emocionalnog, seksualnog nasilja i kontrole u online okruženju.

Ova hipoteza postavljena je na temelju istraživanja provedenog od strane Finkel i suradnika (2009).

P6: Postoji li povezanost u percepciji vještine samoregulacije i doživljaja fizičkog, emocionalnog, seksualnog nasilja i kontrole u online okruženju?

H6: Postoji statistički značajna negativna povezanost između percipirane vještine samoregulacije i doživljavanja fizičkog, emocionalnog i seksualnog nasilja te kontrole u online okruženju.

Ova hipoteza postavljena je na temelju meta-analize koju su proveli Pratt i suradnici (2013).

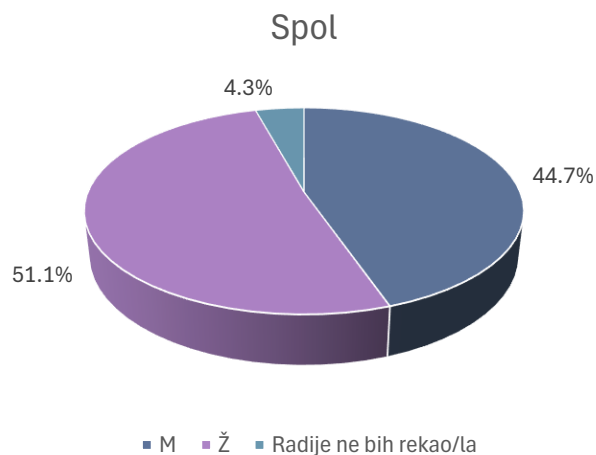
7. Metodološki okvir istraživanja

7.1 Sudionici istraživanja

Istraživanje je provedeno na uzorku od 5.204 učenika iz 23 srednje škole s područja grada Zagreba. U populaciji zagrebačkih srednjoškolaca, njih 48% pohađa strukovni četverogodišnji program, 30% gimnazijski te 20% trogodišnji strukovni program. S obzirom na prethodno spomenute podatke, za potrebe ovog rada izdvojen je reprezentativan uzorak od 400 sudionika prema udjelima učenika u populaciji s obzirom na obrazovni program u srednjim školama grada Zagreba. Dakle, uzorak čine 192 učenika iz četverogodišnjih škola, što čini 48% ukupnog uzorka, 120 učenika iz gimnazije, što je 30% uzorka te 80 učenika iz trogodišnjih strukovnih škola koji čine 20% cjelokupnog uzorka.

U svrhu odgovaranja na problemska pitanja i testiranja postavljenih hipoteza, za potrebe ovog rada bit će uključeni samo učenici srednjih škola koji su tijekom istraživanja iskazali da su u posljednjih šest mjeseci bili u romantičnoj vezi. Od ukupnog broja sudionika (N=400), njih 141 je izjavilo da su u tom razdoblju bili u vezi (32.25% ukupnog uzorka).

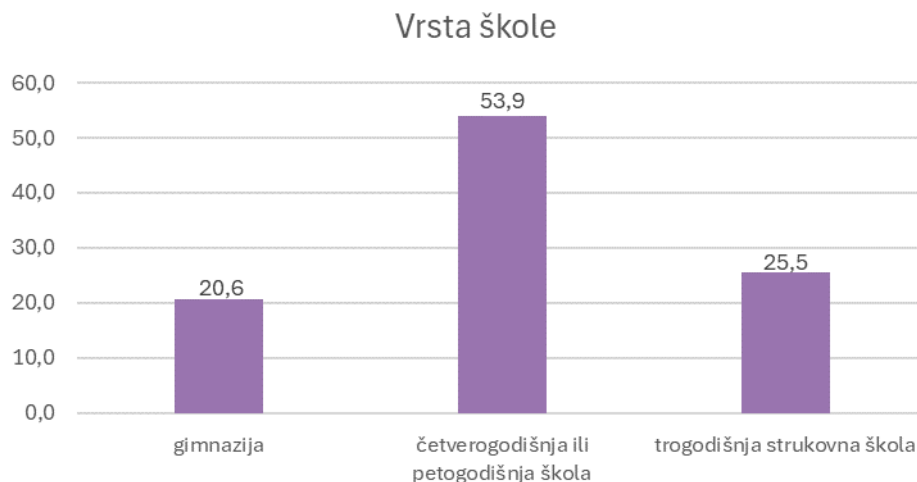
U odnosu na spol mladih koji imaju iskustvo romantične veze u posljednjih šest mjeseci, njih 72 (51.1%) su djevojke, njih 63 (44.7%) su mladići te se 6 (4.3%) sudionika nije želio izjasniti. Distribucija sudionika s obzirom na spol prikazana je na slici 1.

Slika 1. Grafički prikaz zastupljenosti sudionika s obzirom na spol

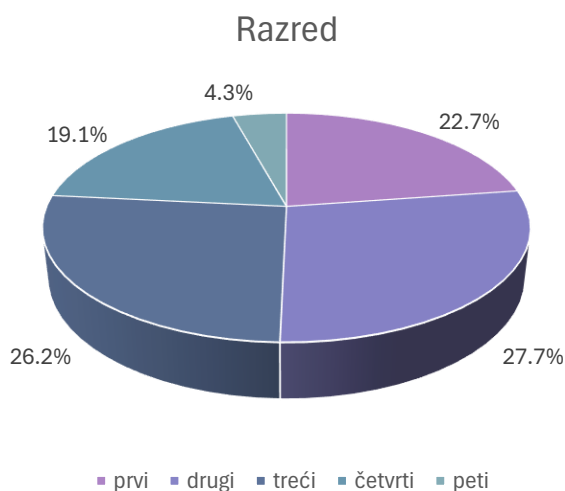
U odnosu na dob ispitanika definiranog uzorka, samo je jedna osoba (0.7%) imala 14 godina u vrijeme provedbe istraživanja, njih 21 (14.9%) imalo je 15 godina, njih 37 (26.2%) imalo je 16 godina, njih 42 (29.8%) 17 godina, njih 30 (21.3%) imalo je 18 godina te je 10 (7.1%) sudionika imalo 19 godina. Prosječna dob sudionika je 16.77, a standardna devijacija za dob iznosi 1.17.

Što se vrste škole tiče, nešto više od polovice sudionika koji su imali iskustvo romantične veze, njih 76 (53.9%), pohađa četverogodišnju ili petogodišnju školu, zatim slijedi 36 (25.5%) sudionika koji pohađaju trogodišnju strukovnu školu te najmanje sudionika pohađa gimnaziju, njih 29 (20.6%). Slika 2 prikazuje distribuciju sudionika s obzirom na vrstu škole.

Slika 2. Distribucija sudionika s obzirom na vrstu škole koju pohađaju

Uzorak sudionika čine učenici od prvog do petog razreda srednje škole. U uzorku je bilo najviše učenika drugog razreda (N=39), njih 27.7%. Potom 26.2% (N=37) bili su učenici trećeg razreda, 22.7% (N=32) učenici prvog razreda, 19.1% (N=27) učenici četvrtog razreda te samo 4.3% (N=6) ukupnog uzorka su pohađali peti razred. Slika 3 prikazuje grafički prikaz distribucije sudionika s obzirom na razred koji pohađaju.

Slika 3. Grafički prikaz distribucije sudionika s obzirom na razred koji pohađaju

Što se tiče duljine veze, sudionici istraživanja najčešće su bili u vezama koje su trajale manje od šest mjeseci, njih 28 (29.17%). Najmanje je sudionika izjavilo kako su bili u vezi koja je trajala između šest i 12 mjeseci, točnije njih 15 (15.63%) te naposljetku 23 (23.96%) učenika je bilo u vezama koje su trajale više od 12 mjeseci. Nadalje, 9 (9.38%) sudionika nije se željelo izjasniti o trajanju svojih veza, a njih 21 (21.88%) nije definiralo duljinu veze.

7.2 Instrumentarij

U svrhu ostvarivanja cilja ovog istraživanja te dobivanja odgovora na postavljena problemska pitanja koristili su se sljedeći instrumenti: Upitnik sociodemografskih obilježja, Upitnik o činjenju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama te Upitnik samoregulacije.

Upitnik sociodemografskih obilježja sastoji se od 15 pitanja koja se odnose na spol, dob, ime i vrstu škole, razred, odnos roditelja, braću i sestre, materijalni status obitelji, živi li sudionik u učeničkom domu, školski uspjeh na kraju prošle školske godine te pitanja o pripadnosti manjinskim skupinama. Upitnik je sastavljen za potrebe ovog istraživanja.

Upitnik o činjenju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama ispunjavali su samo oni učenici koji su potvrdno odgovorili na pitanje o iskustvu bivanja u romantičnoj vezi u posljednjih šest mjeseci. Slijedeća pitanja odnosila su se na dob partnera te duljinu trajanja veze. Uslijedila su dva seta po četiri pitanja, od čega se jedan odnosio na iskustvo činjenja nasilja u vezi (fizičkog, psihičkog, seksualnog i kontrole u online okruženju), a drugi se odnosio na iskustvo doživljavanja spomenutih oblika nasilja. Na svih osam pitanja sudionici su odgovarali putem Likertove skale.

Upitnik samoregulacije (eng. *Questionnaire on self-regulation*; Novak i Clayton, 2001) sastoji se od 13 čestica koje mjere sposobnost postavljanja i ostvarivanja ciljeva te sposobnost reguliranja neugodnih emocija i ometajućeg ponašanja. Što se pouzdanosti same skale tiče, ona varira od .94 do .96 i samim time je izvrsne pouzdanosti (Novak i Clayton, 2001). Viši rezultat postignut na skali ukazuje na bolju sposobnost samoregulacije. Tijekom ispunjavanja, zadatak sudionika je odrediti koliko je pojedina tvrdnja točna za njih na skali od četiri stupnja, pri čemu je 1 - nikada nije točno, a 4 - uvijek točno. Skala samoregulacije može se koristiti na dva načina; kao ukupna mjera samoregulacije ili indikator emocionalne, kognitivne i ponašajne regulacije. Za potrebe ovog rada skala će se koristiti kao indikator emocionalne, kognitivne i ponašajne regulacije.

Emocionalna regulacija ispituje se kroz pet čestica, primjerice *Teško mi je kontrolirati svoju narav (temperament)*. Kognitivna regulacija se ispituje kroz četiri čestice, a jedna od njih je: *Razmišljam o posljedicama svog ponašanja*. Ponašajna regulacija se isto tako ispituje kroz četiri čestice, npr. *Pažnju mi mogu ometi male stvari*.

Pouzdanost skale je testirana i na ovom uzorku. Cronbachova α na cjelokupnom uzorku srednjoškolaca s iskustvom mladenačkih veza (N=4661) daje rezultat $\alpha=0.823$. Prethodno navedeni rezultat ukazuje na pouzdanost skale, što znači da ju je moguće koristiti u odgovaranju na istraživačka pitanja i testiranje hipoteza. Uz provjeru pouzdanosti, provjereno je faktorsko rješenje i utvrđena su tri faktora koja odgovaraju teorijskom utemeljenju upitnika. Prvi faktor je nazvan emocionalna regulacija, drugi kognitivna regulacija te treći ponašajna regulacija.

7.3 Način provedbe istraživanja

Podaci dobiveni u ovom istraživanju prikupljeni su u sklopu projekta Istraživanje vršnjačkog nasilja kod djece i mladih grada Zagreba (IVNA-ZG). Cilj istraživanja bio je istražiti pojavnost i posljedice vršnjačkog nasilja kod učenika osnovnih i srednjih škola.

Istraživanje je financirano od strane Grada Zagreba, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom, a istraživački tim se sastojao od profesorica sa Sveučilišta u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijskog (nositelj istraživanja) i Pravnog fakulteta, Hrvatskog katoličkog sveučilišta te studenata kao terenskih istraživača. Istraživanje je provedeno u osnovnim i srednjim školama, te je obuhvatilo učenike, roditelje, stručne suradnike, nastavnike i ravnatelje.

U istraživanju je korišten kombinirani istraživački pristup, međutim za potrebe ovog rada bit će korišteni podaci prikupljeni u kvantitativnom dijelu istraživanja. U tom dijelu istraživanja obuhvaćeni su učenici osnovnih i srednjih škola, roditelji i stručni suradnici, a za potrebe ovog rada biti će korišteni podaci učenika srednjih škola. Podaci su prikupljeni skupnim ispitivanjima u razrednim odjelima, a učenici su imali na raspolaganju papir – olovka formu ili online obrazac, ovisno o preferencijama i dostupnosti mobitela. Ispunjavanje upitnika je trajalo otprilike 45 minuta, a sam proces prikupljanja podataka je trajao od svibnja do srpnja 2023. godine. Uputu za

sudjelovanje učenicima dali su stručni suradnici ili studenti koji su bili na raspolaganju za sva pitanja i nedoumice tijekom cijelog procesa prikupljanja podataka.

7.4 Etički aspekti istraživanja

Prije same provedbe istraživanja dobivena je suglasnost Etičkog povjerenstva Sveučilišta u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Dobivanjem prethodno spomenute suglasnosti potvrđeno je kako Istraživanje vršnjačkog nasilja kod djece i mladih grada Zagreba zadovoljava etičke standarde koji su postavljeni.

U skladu s etičkim smjernicama istraživanja, terenski su istraživači učenicima prije ispunjavanja upitnika pojasnili svrhu i ciljeve istraživanja. Osim toga, istaknut im je koncept dobrovoljnosti sudjelovanja te mogućnost odustajanja od sudjelovanja u bilo kojem trenutku. Anonimnost učenika osigurana je putem stvaranja vlastitih šifri te im je način kreiranja šifre na početku istraživanja detaljno pojašnjen. Takvo korištenje šifre omogućilo je anonimnost što im je tijekom istraživanja istaknuto kako njihov identitet neće moći biti prepoznat tijekom analize podataka prikupljenih iz upitnika.

7.5 Metode obrade podataka

U svrhu odgovaranja na problemska pitanja i testiranja postavljenih hipoteza ovog rada, koristile su se metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencija odgovora), Kolmogorov – Smirnovljev test za testiranje normalnosti distribucije, korelacija (Spearmanov koeficijent korelacije) za testiranje povezanosti i Mann – Whitneyev test za testiranje razlika u subuzorcima.

8. Rezultati

8.1 Deskriptivni pokazatelji prisutnosti počinjenog nasilja u mladenačkim vezama

U Tablici 1 prikazane su deskriptivne vrijednosti za sve sudionike istraživanja koji su u posljednjih šest mjeseci imali iskustvo veze te su odgovorili na tvrdnje koje su se odnosile na vrste počinjenog nasilja u vezama (N=139). Tablica 1 prikazuje aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultate Kolmogorov – Smirnovljevog testa.

Tablica 1. Deskriptivni pokazatelji za počinjeno nasilje u vezi

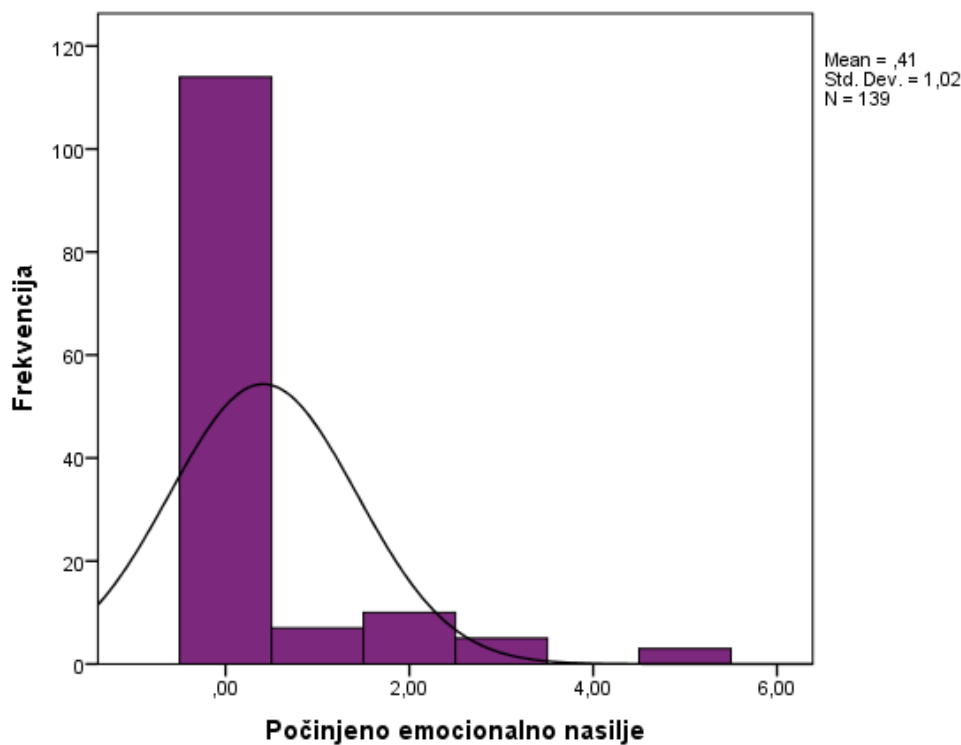
	Emocionalno nasilje	Fizičko nasilje	Seksualno nasilje	Kontrola u online okruženju
Broj sudionika (N)	139	139	139	139
Aritmetička sredina (M)	0.41	0.28	0.27	0.88
Standardna devijacija (SD)	1.02	0.96	1.07	1.55
Mod	.00	.00	.00	.00
Medijan	.0000	.0000	.0000	.0000
Minimalni rezultat (Min)	.00	.00	.00	.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00	5.00	5.00	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.476*	0.507*	0.533*	0.412*

Legenda: *p<0.05

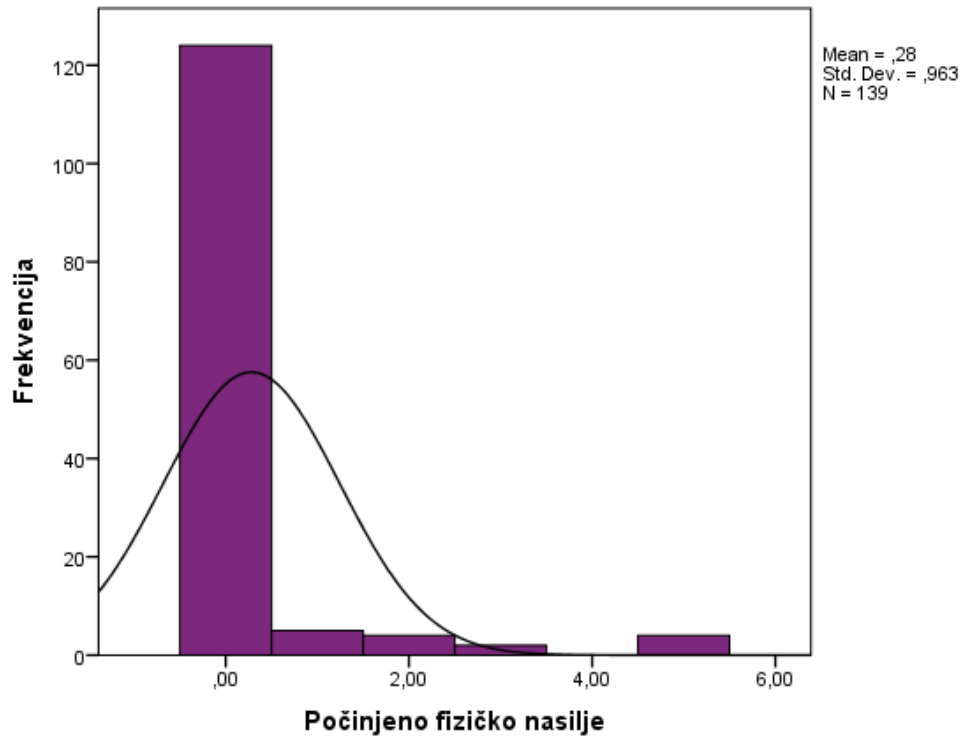
U upitniku se nalaze četiri tvrdnje vezane uz činjenje nasilja u vezama, koje su predstavljaju različite vrste nasilja u vezama (emocionalno, fizičko, seksualno i kontrola u online okruženju). Na spomenute čestice sudionici su odgovarali putem skale Likertovog tipa od 0 do 5 (Tablica 1), Svi ponuđeni odgovori bili zastupljeni kod odgovora sudionika pri čemu 0 označava *Niti jednom*,

1 *Jednom*, 2 *Rijetko*, 3 *Ponekad*, 4 *Često* i 5 *Vrlo često*. Stoga minimum iznosi 0, a maksimum 5. Svaka korištena čestica iz upitnika je pozitivno vrednovana, stoga odabir većeg broja označava veću učestalost činjenja nasilja u vezi. Aritmetička sredina za činjenje emocionalnog nasilja iznosi 0.41 (SD=1.02), za fizičko 0.28 (SD=0.96), seksualno 0.27 (SD=1.07) te za kontroliranje partnera u online okruženju 0.88 (SD=1.55). Podaci iz tablice o aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji, modu i medijanu upućuju na to da postoji malo raspršenje rezultata. Većina sudionika je procijenila kako su nasilna ponašanja u vezi počinili niti jednom, jednom ili rijetko.

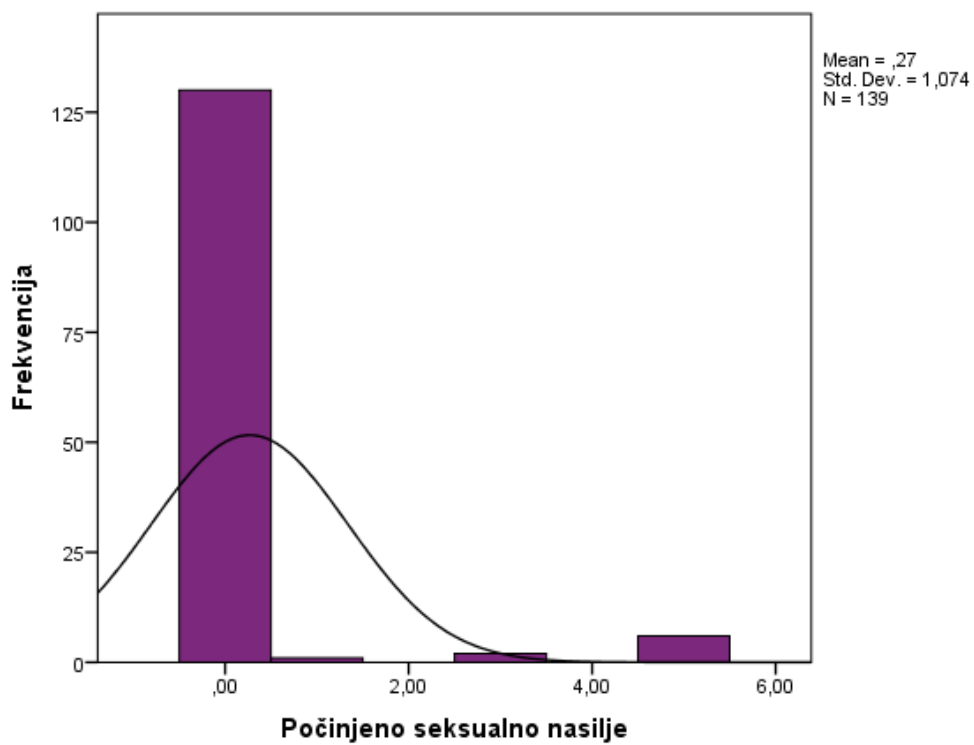
Provedenim Kolmogorov – Smirnovljevim testom pokazalo se kako dobivena distribucija rezultata za varijable koje se odnose na počinjenje nasilja u vezi statistički značajno odstupaju od Gaussove (normalne) krivulje. To potvrđuju i grafički prikazi rezultata pomoću histograma, koji su navedeni u nastavku. Iz svih histograma vidljiv je pomak u lijevo. Uzevši sve prethodno navedeno u obzir, podaci o aritmetičkoj sredini nisu reprezentativni, stoga je potrebno usmjeravati pažnju na najčešći rezultat, mod i medijan prilikom interpretacije rezultata.

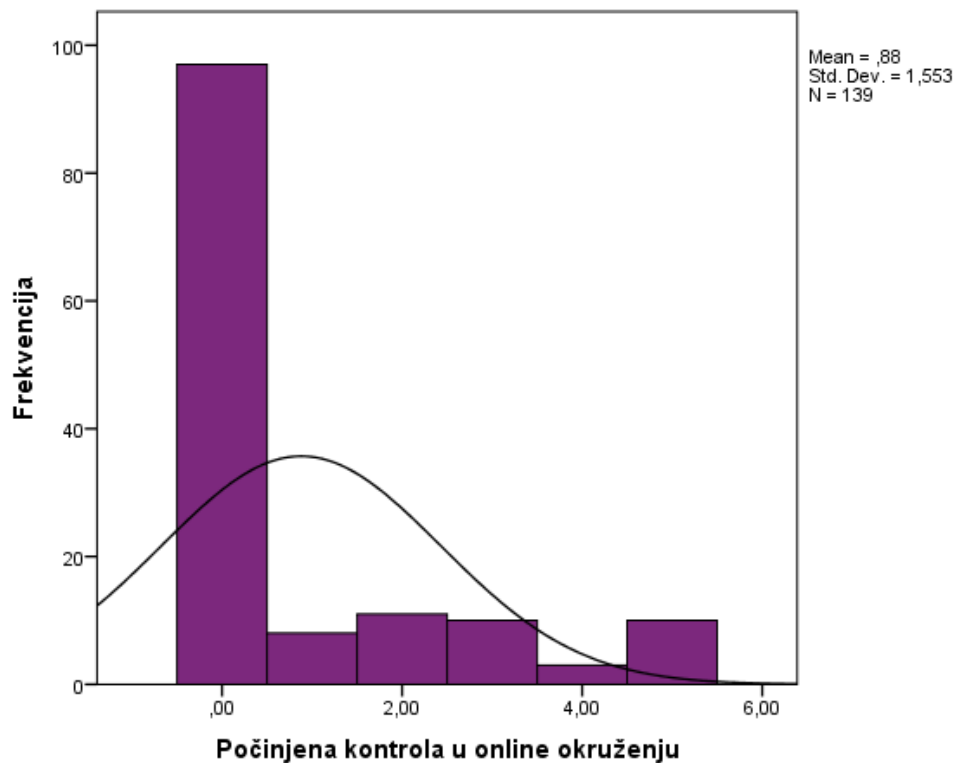
Slika 4. Histogram frekvencija za počinjeno emocionalno nasilje u vezi

Slika 5. Histogram frekvencija za počinjeno fizičko nasilje u vezi

Slika 6. Histogram frekvencija za počinjeno seksualno nasilje u vezi

Slika 7. Histogram frekvencija za počinjenu kontrolu u online okruženju u vezi

Tablica 2 prikazuje frekvencije odgovora sudionika na sve tvrdnje koje su se odnosile na jedan od oblika nasilja u vezama (emocionalno, fizičko, seksualno nasilje i kontrola u online okruženju).

Tablica 2. Učestalost počinjenog nasilja u vezama

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Emocionalno nasilje	80.9	5	7.1	3.5		2.1
Fizičko nasilje	87.9	3.5	2.8	1.4		2.8
Seksualno nasilje	92.2	0.7		1.4		4.3
Kontrola u online okruženju	68.8	5.7	7.8	7.1	2.1	7.1

Prethodna tablica (Tablica 2) daje uvid u učestalost činjenja različitih oblika nasilja u vezama. Vrste nasilja obuhvaćene tvrdnjama u upitniku u tablici su prikazane kao emocionalno, fizičko, seksualno i kontrola u online okruženju. Kao što je vidljivo iz tablice (Tablica 2), sudionici su na temelju samoprocjene izjavili kako su najmanje činili seksualno nasilje u svojim vezama. Seksualno nasilje niti jednom nije počinilo preko 90% sudionika, dok ga je jednom ili ponekad činilo manje od 3% sudionika te u kategoriju *Vrlo često* spada manje od 5% sudionika. Nadalje, manje od 90% ispitanika nije niti jednom počinilo fizičko nasilje. Niti jedan sudionik nije izjavio kako čini fizičko nasilje često, dok se u svakoj od kategorija *Jednom*, *Rijetko* i *Ponekad* nalazi manje od 5% sudionika. Konkretnije, 3.5% sudionika je izjavilo kako je fizičko nasilje u vezi počinilo jednom, 2.8% rijetko te 1.4% ponekad. Nešto manje od 3% sudionika je izjavilo kako fizičko nasilje čini vrlo često. U slučaju emocionalnog nasilja također ne postoje sudionici koji su izjavili kako ga čine često. Otprilike 80% sudionika izjavilo je kako ga nisu niti jednom počinili, dok se postotak u kategorijama *Jednom*, *Rijetko* i *Ponekad* kreće ispod 10%. Naposljetku, kontrola u online okruženju je jedini oblik nasilja kod kojeg su sudionici davali odgovore iz svake kategorije. Kontrolu u online okruženju niti jednom nije počinilo 68.8% sudionika, a postotci u kategorijama *Jednom*, *Rijetko* i *Ponekad* se kreću ispod 8%. Sudionici koji su izjavili kako vrlo često čine kontrolu u online okruženju čine 7%.

8.2. Deskriptivni pokazatelji prisutnosti doživljenog nasilja u mladenačkim vezama

U Tablici 3 prikazane su deskriptivne vrijednosti za sve sudionike istraživanja koji su iskazali kako su u posljednjih šest mjeseci bili u vezi te su odgovorili na tvrdnje koje su se odnosile na vrste doživljenog nasilja u vezama (N=139). Tablica 3 prikazuje aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod, medijan, minimalni i maksimalni rezultat te rezultate Kolmogorov – Smirnovljevog testa.

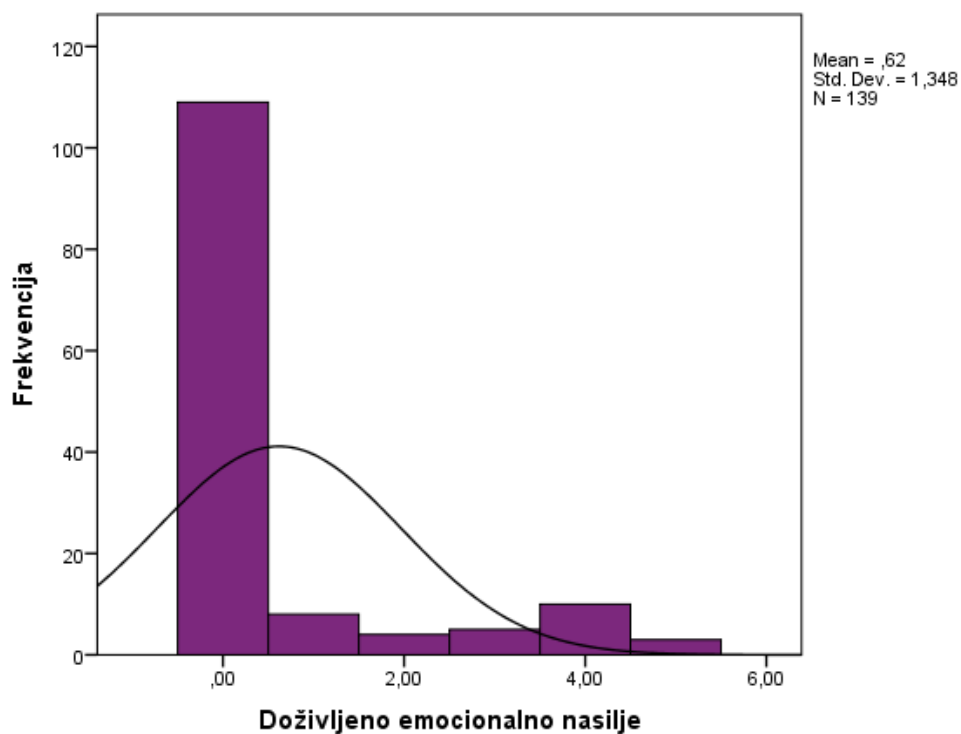
Tablica 3. Deskriptivni pokazatelji za doživljeno nasilje u vezi

	Emocionalno nasilje	Fizičko nasilje	Seksualno nasilje	Kontrola u online okruženju
Broj sudionika (N)	139	139	139	139
Aritmetička sredina (M)	0.62	0.40	0.43	1.04
Standardna devijacija (SD)	1.35	1.13	1.16	1.67
Mod	.00	.00	.00	.00
Medijan	.0000	.0000	.0000	.0000
Minimalni rezultat (Min)	.00	.00	.00	.00
Maksimalni rezultat (Max)	5.00	5.00	5.00	5.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.476*	0.507*	0.533*	0.412*

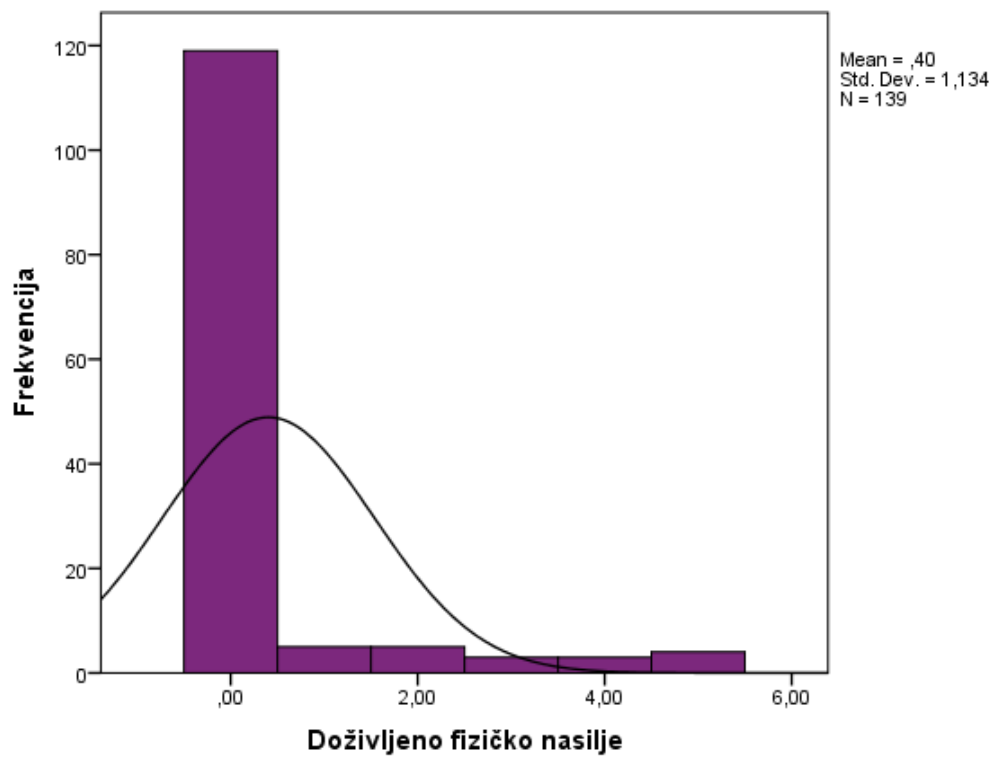
Legenda: *p<0.05

Tablica 3 prikazuje frekvencije odgovora sudionika za sve tvrdnje koje su se odnosile na doživljaj emocionalnog, fizičkog i seksualnog nasilja te kontrole u online okruženju. Iz prethodne tablice (Tablica 3) vidljivo je kako se raspon rezultata kreće od 0 do 5, što znači da su svi odgovori zastupljeni. Aritmetička sredina cijelog uzorka za doživljaj emocionalnog nasilja iznosi 0.62 (SD=1.35), za doživljaj fizičkog 0.40 (SD=1.13), seksualnog 0.43 (1.16) te aritmetička sredina za doživljaj kontrole u online okruženju iznosi 1.04 (SD=1.67). Podaci iz tablice o aritmetičkoj sredini, standardnoj devijaciji, modu i medijanu upućuju na to da postoji malo raspršenje rezultata. Većina sudionika je procijenila kako su nasilna ponašanja u vezi doživjeli niti jednom, jednom ili rijetko.

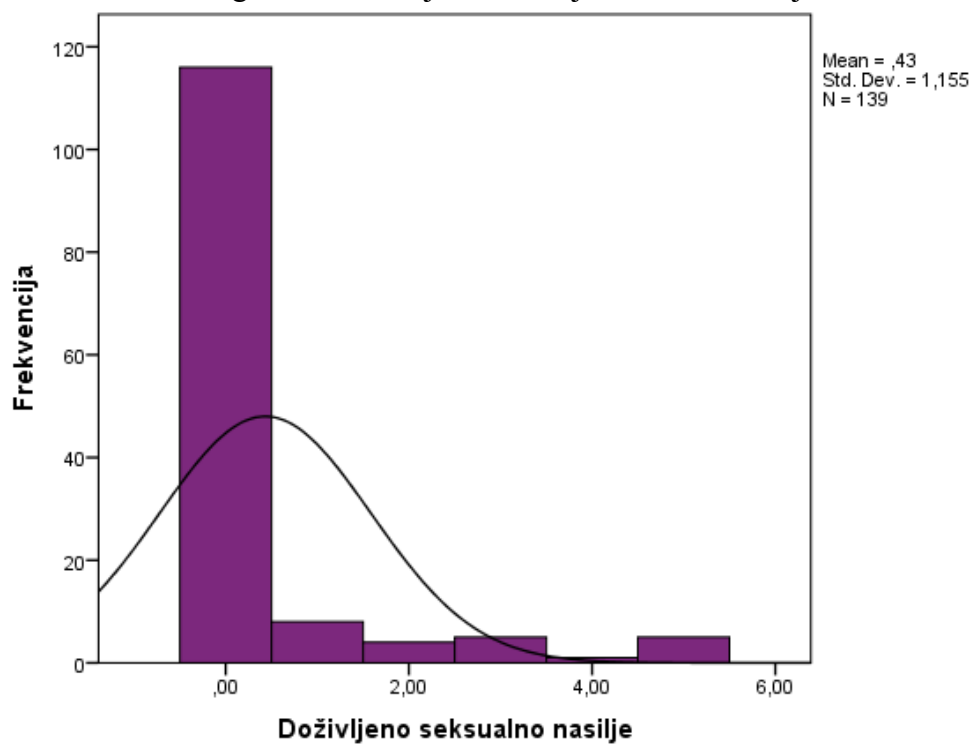
Rezultati provedenog Kolmogorov – Smirnovljevog testa ukazuju kako dobivena distribucija rezultata za varijable koje se odnose na doživljavanje nasilja u vezi statistički značajno odstupa od Gaussove (normalne) krivulje. Prethodno navedenu tvrdnju potvrđuju grafički prikazani rezultati pomoću histograma, koji će biti prikazani u nastavku. Iz svakog histograma je uočljiv pomak distribucije u lijevo. U skladu sa svime navedenim, aritmetička sredina nije dobar indikator broja doživljenog nasilja u vezama, već je potrebno uzeti u obzir najčešći rezultat, mod i medijan prilikom daljnje obrade i interpretacije rezultata.

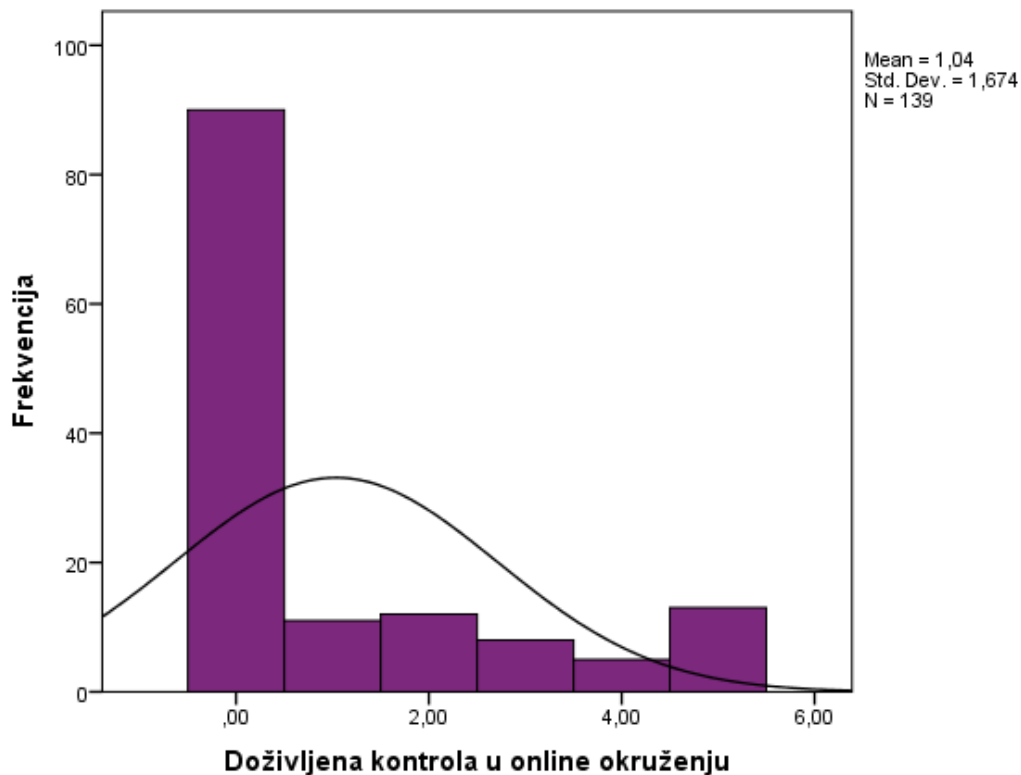
Slika 8. Histogram frekvencija za doživljeno emocionalno nasilje u vezi

Slika 9. Histogram frekvencija za doživljeno fizičko nasilje u vezi

Slika 10. Histogram frekvencija za doživljeno seksualno nasilje u vezi

Slika 12. Histogram frekvencija za doživljenu kontrolu u online okruženju u vezi

Tablica 4 prikazuje frekvencije odgovora sudionika za sve tvrdnje koje su se odnosile na jedan od oblika nasilja u vezama (emocionalno, fizičko, seksualno nasilje i kontrola u online okruženju).

Tablica 4. Deskriptivni pokazatelji doživljenog nasilja u mladenačkim vezama

Tvrdnja	Niti jednom (%)	Jednom (%)	Rijetko (%)	Ponekad (%)	Često (%)	Vrlo često (%)
Emocionalno nasilje	77.3	5.7	2.8	3.5	7.1	2.1
Fizičko nasilje	84.4	3.5	3.5	2.1	2.1	2.8
Seksualno nasilje	82.3	5.7	2.8	3.5	0.7	3.5
Kontrola u online okruženju	63.8	7.8	8.5	5.7	3.5	9.2

Analizom podataka iz Tablice 4 moguće je donijeti zaključak o učestalosti doživljavanja različitih oblika nasilja u vezama. Sudionicima su postavljena pitanja slične formulacije kao i ona vezana za činjenje nasilja, samo što su ovaj puta postavljena za doživljavanje.

Fizičko nasilje je oblik nasilja za koji je najviše sudionika izjavilo kako ga nije niti jednom doživjelo, preko 80% njih. Postotci sudionika koji su izjavili kako su fizičko nasilje doživjeli u kategorijama *Jednom* i *Rijetko* su jednaki te se kreću oko 3%, dok oko 2% sudionika fizičko nasilje doživljava ponekad i često. Skoro 3% sudionika je izjavilo kako fizičko nasilje doživljava vrlo često. Što se emocionalnog nasilja tiče, nešto manje od 80% sudionika izjavilo je kako ga nikada nije doživjelo. Iako se u svim ostalim kategorijama emocionalnog nasilja postotci kreću ispod 6%, 7.1% sudionika je izjavilo kako emocionalno nasilje doživljava često. Vrlo često emocionalno nasilje doživljava malo više od 2% sudionika. Seksualno nasilje nije niti jednom doživjelo preko 80% sudionika, a jednom ga je doživjelo nešto manje od 6% sudionika. Kod seksualnog nasilja sudionici u kategorijama *Rijetko*, *Ponekad* i *Često* se kreću ispod 5%, dok u kategoriju *Vrlo često* spada 3.5% sudionika. Kontrola u online okruženju je oblik nasilja kojeg najmanje sudionika nije niti jednom doživjelo, konkretnije nešto više od polovice sudionika. Postotci u kategorijama *Jednom*, *Rijetko* i *Ponekad* kreću se ispod 10%, ali je nešto više od 9% sudionika izjavilo kako kontrolu u online okruženju doživljava vrlo često.

8.3 Deskriptivni pokazatelji vještine samoregulacije

Tablica 5 prikazuje frekvencije odgovora sudionika koji su u posljednjih šest mjeseci imali iskustvo veze na sve upite koji su se odnosili na neku od dimenzija samoregulacije (emocionalna, ponašajna i kognitivna regulacija).

Tablica 5. Deskriptivni pokazatelji vještine samoregulacije

	Emocionalna regulacija	Ponašajna regulacija	Kognitivna regulacija
Broj sudionika (N)	135	135	135
Aritmetička sredina (M)	2.05	2.37	2.77
Standardna devijacija (SD)	0.79	0.94	0.82
Mod	1.00	1.00	3.00
Medijan	2.00	2.25	3.00
Minimalni rezultat (Min)	1.00	1.00	1.00
Maksimalni rezultat (Max)	4.00	4.00	4.00
Kolmogorov – Smirnovljev test (Z)	0.094*	0.096*	0.159*

Legenda: * $p < 0.05$

Tablica 5 prikazuje frekvencije odgovora sudionika na sve upite vezane uz samoprocjenu razvijenosti vještine samoregulacije kroz njene dimenzije; emocionalnu, ponašajnu i kognitivnu regulaciju. Iz prethodne tablice (Tablica 5) vidljivo je kako se raspon rezultata kreće od 1 do 4, što znači da su svi ponuđeni odgovori zastupljeni. Pri tome 1 označava *Uopće nije točno*, 2 *Uglavnom nije točno*, 3 *Uglavnom je točno* i 4 *U potpunosti je točno*. Stoga je minimalan rezultat 1, a maksimalan 5. Aritmetička sredina za kategoriju emocionalne regulacije iznosi 2.05 (SD=0.79), za kategoriju ponašajne regulacije 2.37 (SD=0.94) te za kategoriju kognitivne regulacije 2.77 (SD=0.82). Vidljivo je kako podaci iz tablice vezani uz aritmetičku sredinu, standardnu devijaciju, mod i medijan upućuju na postojanje malog raspršenja rezultata.

U Tablici 6 prikazane su frekvencije odgovora sudionika na svaku pojedinu tvrdnju koja se odnosi na samoprocjenu vještine samoregulacije.

Tablica 6. Deskriptivni pokazatelji vještine samoregulacije

Tvrdnja	Uopće nije točno (%)	Uglavnom nije točno (%)	Uglavnom je točno (%)	U potpunosti je točno (%)
Teško mi je kontrolirati svoju narav (temperament).	40.3	31	14.5	4.3
Mogu biti toliko frustriran/a da osjećam da bih mogao/la eksplodirati.	31	25	23.8	10.3
Lako se uzrujam.	27.5	26.3	26.3	10
Strah me da ću izgubiti kontrolu nad svojim osjećajima.	44.5	24.8	11.8	9
Lupam jako vratima kad sam ljut/a.	57	15	12	6
Izradim plan za sve svoje važne ciljeve.	21	18.8	31	19.3
Razmišljam o posljedicama svog ponašanja.	11.5	10.5	42.8	25.3
Jednom kada imam cilj, napravim si plan kako ga ostvariti.	13.5	13.5	38.3	24.8
Pažnju mi mogu omesti male stvari.	17.8	29	26.5	16.8
Čim primijetim da stvari nisu kako treba, poduzmem nešto po tom pitanju.	10.8	17.3	45.5	16.5
Počnem se micati/vrpoljiti nakon	32.3	21.3	20.5	16

nekoliko minuta ako moram sjediti mirno.				
Teško mi je mirno sjediti tijekom važnih zadataka.	36.3	21.3	21	11.5
Primijetim da nemirno „lupkam“ nogama ili se igram s predmetima.	25.5	17.5	24.3	22.8

Gledajući Tablicu 6, moguće je zaključivati o razini razvijenosti pojedine dimenzije vještine samoregulacije sudionika. Promatranjem tablice (Tablica 6) uočljivo je kako su sudionici procijenili kako se tvrdnja *Lupam jako vratima kad sam ljut/a* najmanje odnosi na njih. Drugim riječima, sudionici su se najbolje procijenili kad je bila riječ o toj tvrdnji. S druge strane, sudionici su se najlošije procijenili glede ponašajne regulacije, pri čemu je nešto više od 20% sudionika izjavilo kako primjećuju da nemirno lupkaju nogama ili se igraju predmetima. Ostale varijable samoregulacije u kojima su se sudionici također procijenili lošije su: izrada planova za svoje ciljeve, razmišljanje o posljedicama svog ponašanja, lako ometanje pažnje te vrpoljenje ako moraju mirno sjediti nekoliko minuta.

8.4 Razlike u vještini samoregulacije s obzirom na spol

U svrhu utvrđivanja razlika s obzirom na spol proveden je Mann – Whitneyev test. U Tablici 7 prikazane su razlike u postignutom prosječnom rezultatu na dimenzijama vještine samoregulacije s obzirom na spol sudionika.

Tablica 7. Razlike u prosječnom rezultatu na dimenzijama samoregulacije s obzirom na spol

Spol	Suma rangova		
	Emocionalna regulacija	Ponašajna regulacija	Kognitivna regulacija
M	3270.50	3394	3884
Ž	5244.50	5121	4631

Usmjeravanjem pažnje na podatke koji su prikazani u Tablici 7, moguće je donositi zaključke o razlikama koje mladići i djevojke postižu u prosječnom rezultatu na različitim dimenzijama samoregulacije.

U kategoriji emocionalne regulacije postiže se statistički značajna razlika s obzirom na spol ($U=1500.50$, $z=-2.79$, $p<0.05$) pri čemu djevojke postižu viši rezultat. Isto tako, u kategoriji ponašajne regulacije se također postiže statistički značajna razlika ($U=1624$, $z=-2.208$, $p<0.05$) pri čemu također djevojke postižu viši rezultat. Kod kategorije kognitivne regulacije ne postoji statistički značajna razlika ($U=2075$, $z=-0.92$, $p>0.05$). Dakle, samo u kategorijama emocionalne i ponašajne regulacije djevojke postižu statistički značajno viši rezultat od mladića.

8.5 Povezanost vještine samoregulacije s dobi

U proučavanju povezanosti vještine samoregulacije i dobi korišten je Spearmanov koeficijent korelacije budući da distribucije za varijable emocionalnog, fizičkog i seksualnog nasilja te kontrole u online okruženju odstupaju od normalne (Gaussove) krivulje. Rezultati korelacija između dobi i prosječnih vrijednosti na dimenzijama emocionalne, kognitivne i ponašajne regulacije detaljnije su prikazani u tablici koja slijedi (Tablica 8).

Tablica 8. Prikaz povezanosti dobi i prosječnih rezultata na različitim dimenzijama samoregulacije

Dimenzija samoregulacije	Dob
Emocionalna regulacija	0.069
Ponašajna regulacija	0.080
Kognitivna regulacija	0.065

Legenda: * $p<0.05$, ** $p<0.01$

Obradom podataka željelo se utvrditi postojanje statistički značajne povezanosti između dobi i tri dimenzije samoregulacije; emocionalne, ponašajne i kognitivne regulacije. Gledajući tablicu,

moгуće je donijeti zaključak kako ne postoji statistički značajna povezanost između dobi s niti jednom od dimenzija samoregulacije.

8.6 Povezanost nasilja u mladenačkim vezama s vještinom samoregulacije

Radi utvrđivanja povezanosti između vještine samoregulacije i emocionalne, ponašajne i kognitivne regulacije korišten je Spearmanov koeficijent korelacije s obzirom da distribucije za varijable emocionalnog, fizičkog i seksualnog nasilja te kontrole u online okruženju odstupaju od normalne (Gaussove) krivulje. Tablica 9 prikazuje povezanost različitih oblika nasilja u vezama s trima dimenzijama samoregulacije.

Tablica 9. Povezanost činjenja nasilja u vezama s dimenzijama samoregulacije

Tvrđnja	Emocionalna regulacija	Ponašajna regulacija	Kognitivna regulacija
Emocionalno nasilje	0.331**	0.401**	0.108
Fizičko nasilje	0.268**	0.174*	0.112
Seksualno nasilje	0.204*	0.176*	-0.069
Kontrola u online okruženju	0.271**	0.161	0.063

Legenda: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Gledajući podatke iz Tablice 9, moguće je zaključivati o odnosu činjenja nasilja u vezama i različitih dimenzija samokontrole. U kategoriji emocionalne regulacije vidljiva je statistički značajna pozitivna povezanost s činjenjem svakog od navedenih oblika nasilja u vezama. Emocionalna regulacija je statistički značajno umjereno pozitivno povezana s činjenjem emocionalnog nasilja ($r=0.331$, $p < 0.01$). S druge strane, iz tablice je uočljivo kako postoji statistički značajna niska povezanost između emocionalne regulacije i činjenja fizičkog ($r=0.268$, $p < 0.01$) i seksualnog nasilja ($r=0.204$, $p < 0.05$) te kontrole u online okruženju ($r=0.271$, $p < 0.01$).

Što se ponašajne regulacije tiče, ona ostvaruje statistički značajnu povezanost s činjenjem svih oblika nasilja, osim kontrole u online okruženju. Postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između ponašajne regulacije i emocionalnog nasilja ($r=0.401$, $p<0.01$). Nadalje, uočljivo je kako postoji statistički značajna niska pozitivna povezanost između ponašajne regulacije i fizičkog ($r=0.174$, $p<0.05$) te seksualnog nasilja ($r=0.176$, $p<0.05$).

Podaci iz tablice ukazuju kako kategorija kognitivne regulacije nije statistički značajno povezana s činjenjem bilo kojeg od ponuđenih oblika nasilja.

Tablica 10 prikazuje povezanost vještine regulacije i doživljavanja nasilja.

Tablica 10. Povezanost doživljavanja nasilja u vezama s dimenzijama samoregulacije

Tvrđnja	Emocionalna regulacija	Ponašajna regulacija	Kognitivna regulacija
Emocionalno nasilje	0.327**	0.276**	0.003
Fizičko nasilje	0.230**	0.191*	-0.101
Seksualno nasilje	0.285**	0.278**	-0.119
Kontrola u online okruženju	0.297**	0.200*	-0.10

Legenda: * $p<0.05$, ** $p<0.01$

Iz prethodne tablice (Tablica 10) moguće je razmatrati odnos pojedinih dimenzija samoregulacije i doživljavanja različitih oblika nasilja. Krenuvši od prve dimenzije, emocionalne regulacije, vidljivo je kako postoji pozitivna povezanost sa svakim od promatranih oblika nasilja. Postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između emocionalne regulacije i doživljaja emocionalnog nasilja ($r=0.327$, $p<0.01$). Osim toga, vidljivo je kako postoji statistički značajna niska pozitivna povezanost između emocionalne regulacije i doživljaja fizičkog nasilja ($r=0.230$, $p<0.01$), emocionalne regulacije i doživljaja seksualnog nasilja ($r=0.285$, $p<0.01$) te emocionalne regulacije i doživljaja kontrole u online okruženju ($r=0.297$, $p<0.01$).

Iz Tablice 10 je vidljivo kako postoji statistički značajna niska pozitivna povezanost između ponašajne regulacije i doživljavanja svakog od oblika nasilja. Dakle, postoji statistički značajna

niska pozitivna povezanost između ponašajne regulacije i doživljaja emocionalnog ($r=0.276$, $p<0.01$), fizičkog ($r=0.191$, $p<0.05$) i seksualnog nasilja ($r=0.278$, $p<0.01$) te emocionalne regulacije i doživljaja kontrole u online okruženju ($r=0.200$, $p<0.05$).

Kognitivna regulacija nije statistički značajno povezana s doživljavanjem bilo kojeg oblika nasilja.

9. Rasprava

Fokus ovog rada bio je istražiti odnos između samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama. On kao takav pruža relevantne informacije i donosi nove spoznaje o prevalenciji nasilja u mladenačkim vezama, odnosu vještine samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama te kvalitetnim i učinkovitim načinima prevencije opisane problematike.

Za potrebe ovog rada izdvojen je reprezentativan uzorak od 400 sudionika iz Istraživanja vršnjačkog nasilja kod djece i mladih grada Zagreba (IVNA-ZG). Nadalje, u svrhu odgovaranja na problemska pitanja i testiranje postavljenih hipoteza, za potrebe ovog rada bili su uključeni samo učenici srednjih škola koji su u posljednjih šest mjeseci bili u romantičnoj vezi, točnije njih 141.

Deskriptivni pokazatelji ukazuju kako je velika većina sudionika izjavila kako nisu niti jednom počinili nasilje u mladenačkim vezama ili da su rijetko bili nasilni prema partneru/ici. Međutim, s obzirom na vrstu nasilja sudionici su izjavili kako najčešće čine kontrolu u online okruženju, zatim emocionalno, potom fizičko nasilje te je najmanje sudionika izjavilo kako čini seksualno nasilje. Na temelju dobivenih podataka vidljivo je kako je 5.7% sudionika samo jednom kontroliralo svog partnera/icu u online okruženju, dok 7.1% sudionika to ponašanje manifestira vrlo često. Nadalje, 5% sudionika je izjavilo kako je samo jednom počinilo emocionalno nasilje nad partnerom, a 2.1% ga čini vrlo često. U kategoriji fizičkog nasilja, 3.5% sudionika izjavilo je kako ga je počinilo samo jednom, dok ga 2.8% sudionika čini vrlo često. Seksualno nasilno prema svom partneru je jednom bilo svega 0.7% sudionika, dok je njih 4.3% vrlo često seksualno nasilno prema svome partneru. Ono što je zanimljivo jest da niti jedan sudionik nije izjavilo kako često čini emocionalno, fizičko ili seksualno nasilje.

S druge strane, osvrnuvši se na podatke deskriptivne analize koji se odnose na doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama, većina ispitanika ponovo izjavljuje kako ga nisu niti jednom doživjeli. Usmjeravanjem pažnje na pojedine oblike nasilja u vezi, sudionici su izjavili kako najčešće doživljavaju kontrolu u online okruženju, zatim emocionalno nasilje, nešto rjeđe seksualno te su izjavili kako najrjeđe doživljavaju fizičko nasilje. Prema dobivenim podacima 7.8% sudionika je izjavilo kako je doživjelo kontroliranje od strane partnera/ice u online okruženju jednom, dok njih 9.2% svoje doživljava da ih partneri kontroliraju na ovaj način vrlo često. Emocionalno nasilje 5.7% sudionika doživjelo je jednom, dok ga njih 7.1% doživljava često. Što se fizičkog nasilja tiče, 3.5% je izjavilo kako ga je doživjelo jednom, dok ga često i vrlo često doživljava nešto manje od 3% sudionika. Naposljetku, seksualno nasilje u vezi je 7.8% sudionika doživjelo samo jednom, dok ga 3.5% sudionika doživljava vrlo često.

Uzevši sve prethodno navedeno u obzir, vidljivo je kako je prva postavljena hipoteza (H1) djelomično prihvaćena. Očekivano je kako će zagrebački srednjoškolci najčešće činiti i doživljavati emocionalno nasilje, zatim kontrolu u online okruženju, potom fizičko i u najmanjoj mjeri seksualno nasilje. Međutim, dobiveni rezultati istraživanja ukazuju na drugačiji poredak vrsta doživljenog i počinjenog nasilja s obzirom na učestalost, pri čemu je najčešće doživljen i počinjen oblik nasilja u vezama kontrola u online okruženju, a zatim emocionalno nasilje. Fizičko i seksualno nasilje nalazi se u rjeđe počinjenim i doživljenim oblicima nasilja, kao što je i u postavljenoj hipotezi (H1).

Rezultati istraživanja u Hrvatskoj ukazuju kako trećina adolescenata provodi otprilike pet sati dnevno na društvenim mrežama (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2019). Kako adolescenti provode velik dio dana na društvenim mrežama, tako se njihove i socijalne interakcije odvijaju u online okruženju. Dakle, njihova komunikacija s partnerima se također odvija online, što povećava vjerojatnost za potencijalno nasilno ponašanje u online okruženju. Iako postoje inozemna istraživanja na temu elektroničkog nasilja u vezama, i dalje je vidljiv istraživački jaz na ovom području. To nije iznenađujuće, s obzirom da je komunikacija u online okruženju relativno nov fenomen koji je vrlo dinamičan i podložan brojnim promjenama budući da se kontinuirano pojavljuju nove društvene mreže koje nude nove inačice komunikacije u online okruženju. U prilog tome da se radi o novijem fenomenu govori informacija da je jedno od prvih istraživanja na temu elektroničkog nasilja u vezama provedeno 2006. godine u Sjedinjenim Američkim Državama

(Picard, 2007). Uzevši sve prethodno navedeno u obzir, nije iznenađujuće da velik broj istraživanja o nasiljima u partnerskim odnosima ne obuhvaća nasilje u online okruženju kao jedan od oblika nasilja u vezi.

Istraživanje koje provedeno od strane Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) (Hodžić, 2007) ističe emocionalno nasilje kao vrstu nasilja koju adolescenti doživljavaju, pri čemu se ističe kontroliranje kao jedan od najčešćeg oblika te vrste nasilja. Nadalje, prema učestalosti činja i doživljavanja slijedi fizičko te naposljetku seksualno nasilje.

Uvidom u podatke o samoprocjeni različitih dimenzija samoregulacije, sudionici postižu najviše rezultate u dimenziji emocionalne regulacije, a najniže u dimenziji kognitivne regulacije. Rezultati samoprocjene razvijenosti vještine ponašajne regulacije su prema vrijednostima između emocionalne i ponašajne regulacije. Budući da dobiveni rezultati nisu u potpunosti u skladu s postavljenom hipotezom, moguće je reći kako je druga hipoteza (H2) djelomično prihvaćena. Očekivano je kako će kognitivna regulacija biti najrazvijenija dimenzija, a emocionalna i ponašajna manje razvijene.

Procjenjivanje emocionalne regulacije kao najrazvijenije dimenzije samoregulacije bilo je iznenađujuće, budući da je adolescencija period intenzivnih emocija i učestalih promjena raspoloženja koje se događaju uslijed brojnih razvojnih izazova. Iako su navodi iz literature konzistentni u dokazivanju niže razine razvijenosti samoregulacije općenito u periodu adolescencije, često se ističu emocionalna i ponašajna dimenzija samoregulacije kao njene najmanje razvijene dimenzije. Primjerice, Fombouchet i suradnici (2023) su u svom radu detaljno prikazali razvoj emocionalne regulacije u adolescenciji pri čemu naglašavaju kako je ona tada u na najnižoj razini. Manju razvijenost emocionalne regulacije objašnjavaju brojnim promjenama kroz koje prolaze adolescenti, bile one fizičke ili psihičke. Osim toga, ističu kako je razvijena emocionalna regulacija preduvjet za razvoj kognitivne regulacije, u smislu postavljanja ciljeva i upravljanja vlastitim mislima. Isto tako, Fombouchet i suradnici (2022) ističu kako je adolescencija period u kojem se razvija prefrontalni korteks, čija je uloga modulacija intenziteta i trajanja neugodnih emocija. S obzirom da prefrontalni korteks utječe na emocionalnu regulaciju, očekivano je kako je ona na nižoj razini u adolescenciji budući da se on razvija sve do polovice dvadesetih godina.

Promatranjem rezultata dobivenih provođenjem Mann-Whitneyevog testa, vidljiva je statistički značajna razlika između djevojaka i mladića s obzirom na razvijenost vještine samoregulacije u dimenziji emocionalne i ponašajne regulacije, dok u dimenziji kognitivne regulacije ne postoji statistički značajna razlika. Uvidom u sumu rangova dobivenih rezultata, vidljivo je kako djevojke postižu više rezultate u emocionalnoj i ponašajnoj regulaciji od mladića. Dobiveni rezultati su u skladu sa stranim istraživanjima na temu odnosa samoregulacije i spola. Longitudinalno istraživanje koje su proveli Matthews, Pontiz i Morrison (2009) pri čemu su pratili razvoj vještine samoregulacije djece od njihove treće godine. Vještina se konkretno opažala u školskom okruženju, međutim rezultati ukazuju na jasno postojanje razlike u razvijenosti vještine samoregulacije kod dječaka i djevojčica. Djevojčice od samog početka istraživanja imaju razvijeniju vještinu samoregulacije i bez obzira na pomak u razvoju vještine samoregulacije kod dječaka u određenom razdoblju, djevojčice su i na kraju samog istraživanja iskazivale razvijeniju vještinu samoregulacije od dječaka.

Osvrnuvši se na treću hipotezu (H3), vidljivo je kako je ona u potpunosti prihvaćena. Drugim riječima, postoji statistički značajna razlika između mladića i djevojaka u usvojenosti vještine regulacije, s time da djevojke izvještavaju o višoj razini usvojenosti.

Obradom podataka moguće je zaključiti kako ne postoji statistički značajna povezanost između dobi i vještine samoregulacije. Prethodno navedeno znači da dobiveni rezultati nisu u skladu s četvrtom postavljenom hipotezom (H4), koja je stoga u potpunosti odbačena. Očekivano je da je percipirana usvojenost vještine samoregulacije pozitivno je povezana s dobi sudionika, te da će mlađi sudionici imati nižu percepciju usvojenosti vještine, no dobiveni rezultati na to ne ukazuju.

Odbacivanje prethodno spomenute četvrte hipoteze bilo je iznenađujuće, s obzirom da literatura konzistentno navodi kako postoji povezanost između dobi i samoregulacije, pri čemu viša dob upućuje na razvijeniju vještinu samoregulacije. Primjerice, Wang i suradnici (2016) su proveli istraživanje o odnosu dobi i spola sa samoregulacijom na uzorku od 2910 adolescenata. Rezultati ovog istraživanja ukazuju kako se vještina samoregulacije razvija sukladno sa starenjem sudionika, pri čemu se u razdoblju adolescencije nalazi na najnižoj razini. Nastavno na spomenute rezultate, pretpostavka o razlogu nepostojanja statistički značajne povezanosti između dobi i vještine samoregulacije leži upravo u činjenici da među sudionicima nema velike razlike u godinama, odnosno njihova dob varira od 15 do 18 godina, s jednim sudionikom od 14 godina. Budući da je

samoregulacija vještina koja se razvija, a uzorak ne nudi veliku razliku među godinama sudionika, nije moguće uočiti značajne razlike u samoprocjeni razvijenosti vještine.

Iako je odbacivanje četvrte i djelomično prihvaćanje druge hipoteze bilo neočekivano, objašnjenje može ležati i u fenomenu adolescentnog egocentrizma. Prema Elkind (1967; prema Lin, 2016) on se sastoji od dvije komponente: zamišljena publika i osobna bajka. Zamišljena publika se odnosi na uvjerenje adolescenta da je u centru pažnje i interesa drugih, a osobna bajka je kada pojedinac doživljava sebe kao jedinstvenog i posebnog. Osobna bajka je ono što je utjecalo na rezultate samoprocjene vještine samoregulacije, pri čemu su adolescenti vrlo vjerojatno procijenili svoju vještinu samoregulacije boljom ili lošijom nego što ona zapravo jest u stvarnosti. Povrh svega spomenutog, adolescencija je razdoblje prvih ljubavnih veza. One sa sobom nose nove, nepoznate situacije kroz koje adolescenti uče nove vještine. Prema tome, postoji vjerojatnost kako sudionici nisu doživjeli neke od situacija zbog čega postoji mogućnost kako se njihovi odgovori temelje na pretpostavci kako bi se oni ponašali u određenoj situaciji, što ne mora nužno biti jednako realnosti.

Nadalje, dobiveni rezultati ovog rada ukazuju na postojanje statistički značajne pozitivne povezanosti između činjenja određenih oblika nasilja u mladenačkim vezama i emocionalne te ponašajne regulacije. Jedino nije dobivena statistički značajna povezanost između činjenja bilo kojeg od oblika nasilja u mladenačkim vezama i kognitivne regulacije. Prema podacima, između činjenja emocionalnog nasilja i emocionalne regulacije postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost. Isti je slučaj u odnosu ponašajne regulacije i činjenja emocionalnog nasilja, odnosno postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između te dvije varijable. Nadalje, između činjenja fizičkog nasilja i emocionalne, ali i fizičkog nasilja i ponašajne regulacije, postoji statistički značajna niska povezanost. Kontrola u online okruženju ostvaruje statistički značajnu povezanost samo s emocionalnom regulacijom, pri čemu se radi o statistički značajnoj niskoj pozitivnoj povezanosti.

S druge strane, promatranjem rezultata koji se odnose na povezanost doživljavanja različitih oblika nasilja u mladenačkim vezama i pojedinih dimenzija samoregulacije moguće je uočiti kako ponovo postoji statistički značajna pozitivna povezanost između doživljavanja svih oblika nasilja i emocionalne te ponašajne regulacije. Osim toga, ponovo se ne utvrđuje statistički značajna povezanost između kognitivne regulacije i doživljavanja bilo kojeg od oblika nasilja u mladenačkim vezama. Dakle, postoji statistički značajna umjerena pozitivna povezanost između

doživljavanja emocionalnog nasilja i emocionalne regulacije, a statistički značajna niska pozitivna povezanost između doživljaja emocionalnog nasilja i ponašajne regulacije. Između doživljaja fizičkog nasilja i emocionalne regulacije, ali i fizičkog nasilja i ponašajne regulacije, postoji statistički značajna niska pozitivna povezanost. Doživljavanje seksualnog nasilja također ostvaruje statistički značajnu nisku pozitivnu povezanost s emocionalnom i ponašajnom regulacijom. Naposljetku, postoji statistički značajna niska pozitivna povezanost između kontrole u online okruženju te emocionalne i ponašajne regulacije.

Prethodno spomenuti podaci nisu u potpunosti u skladu s petom postavljenom hipotezom (H5), zbog čega je ona samo djelomično prihvaćena s obzirom da nije utvrđena povezanost kognitivne regulacije s činjenjem pojedinih oblika nasilja u mladenačkim vezama. Šesta hipoteza (H6) je također djelomično prihvaćena iz istog razloga, odnosno nepostojanja povezanosti između kognitivne regulacije i doživljavanja pojedinih oblika nasilja u mladenačkim vezama.

Iako dobiveni rezultati nisu u potpunosti u skladu s posljednje dvije postavljene hipoteze (H5 i H6), pojedini istraživači došli su do identičnih rezultata prilikom istraživanja odnosa samoregulacije i nasilja u vezama (Gover, Kaukinen i Fox, 2008). Konkretnije, Gover i suradnici (2011) su proveli istraživanje na uzorku američkih i južnokorejskih studenata čiji je cilj bio ispitati odnos nepovoljnih iskustava u djetinjstvu i samokontrole s nasiljem u vezama te usporediti dobivene rezultate. Što se instrumenata tiče, u istraživanju je korišten upitnik engl. *Family and Relationship Experiences and Attitudes Among College Students* (Gover, Kaukinen i Fox, 2008). Nakon obrade podataka, istraživači su došli do rezultata koji ukazuju na postojanje statistički značajne pozitivne povezanosti između niske samokontrole i doživljavanja, ali i činjenja psihičkog i fizičkog nasilja u vezi. Drugim riječima, što je vještina samokontrole bila razvijenija, to je bila manja vjerojatnost činjenja ili doživljavanja psihičkog i/ili fizičkog nasilja u vezi.

Bez obzira na to što su spoznaje dobivene iz ovog rada značajne, nužno je osvrnuti se na ograničenja koja on donosi sa sobom. Primarno ograničenje leži u instrumentariju, točnije u Upitniku o činjenju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama. Ovaj upitnik nasilje u mladenačkim vezama ispituje kroz osam čestica, pri čemu prve četiri ispituju doživljeno, a druge četiri počinjeno nasilje. Za dodatna istraživanja potrebno je usmjeriti se samo na fenomen nasilja u mladenačkim vezama te detaljnije istražiti sve oblike nasilja. U ovom slučaju polazi se od pretpostavke da mladi znaju koji to oblici ponašanja spadaju u određene vrste nasilja, što nije

nužno točno. Nadalje, cjelokupno ispunjavanje upitnika polazi od samoprocjene sudionika, što je također jedno od ograničenja. Samoprocjena sa sobom donosi rizike poput davanja društveno poželjnih odgovora i neizbježne prisutnosti subjektivnosti.

Iduća ograničenja rezultata leže u samom uzorku. Jedno od njih je veličina samog uzorka. Bez obzira što je uzorak reprezentativan, korišten je znatno manji broj sudionika, što ograničava preciznost dobivenih rezultata i upućuje na potrebu za provjerom dobivenih rezultata. Osim toga, uzorak je bio geografski ograničen na grad Zagreb. Dakle, moguće je da dobiveni rezultati nisu u potpunosti primjenjivi na srednjoškolce u drugim dijelovima Hrvatske ili na međunarodnoj razini zbog kulturnih i socijalnih razlika.

10. Zaključak

Adolescencija je razdoblje intenzivnih emocija i naglih promjena, a ujedno i period u kojem jačaju potreba za pripadanjem i ljubavlju pri čemu se javljaju i prvi romantični odnosi. S obzirom na nepostojanje prethodnog iskustva partnerskih veza, adolescenti se suočavaju s brojnim izazovima koje posljedično mogu biti izvor različitih oblika nasilja. Nasilje u mladenačkim vezama sve je češće tema rasprava i istraživanja u znanosti, s obzirom da postaje društveni problem sve većeg opsega koji ostavlja značajne posljedice na razvoj pojedinaca. Cilj mnogih istraživanja je identificirati čimbenike koji doprinose pojavnosti činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama, a jedan od njih je i vještina samoregulacije. Stupanj razvoja vještine samoregulacije ima velik utjecaj na interpersonalne odnose pojedinca, posebice na romantične veze.

Rezultati prethodnih istraživanja o odnosu nasilja u mladenačkim vezama i vještine samoregulacije pokazali su kako razvijenost vještine samoregulacije utječe na činjenje, ali i doživljavanje nasilja u mladenačkim vezama. Iako rezultati istraživanja nisu konzistentni u definiranju smjera povezanosti ova dva fenomena, njihova povezanost je kontinuirano dokazivana.

Većina sudionika je izjavilo kako niti jednom nije počinilo ili doživjelo neki od oblika nasilja u vezama, a učestalost različitih oblika nasilja u slučaju doživljavanja i činjenja nasilja je sličan. Kontrola u online okruženju je najčešće počinjeni i doživljeni oblik nasilja, zatim slijedi emocionalno nasilje. Fizičko i seksualno nasilje su rjeđe počinjeni i doživljeni oblici nasilja, s time da je fizičko nasilje najmanje doživljeni, a seksualno najmanje počinjeni oblik nasilja. Otprilike

40% sudionika nije niti jednom doživjelo ili počinilo kontrolu u online okruženju, što je zabrinjavajući postotak koji upućuje na činjenicu da stavovi i uvjerenja mladih podržavaju kontroliranje partnera u online okruženju.

Što se tiče vještine samoregulacije, sudionici su na temelju samoprocjene izjavili kako im je najrazvijenija emocionalna, zatim ponašajna i naposljetku kognitivna regulacija. Nadalje, obrada podataka u ovom radu također ukazuje na činjenicu da djevojke imaju razvijeniju vještinu samoregulacije od mladića, što je bilo očekivano i u skladu s literaturom.

Isto tako je dokazano kako ne postoji povezanost kognitivne regulacije i bilo kojeg od oblika nasilja u mladenačkim vezama. Prethodno navedeno je od iznimnog značaja za kreiranje budućih preventivnih programa i strategija u svrhu suzbijanja nasilja u mladenačkim vezama kroz razvijanje vještine samoregulacije. Drugim riječima, rezultati ovog rada donose značajne spoznaje za kreiranje preventivnih programa nasilja u mladenačkim vezama jer naglašavaju važnost emocionalne regulacije kao dimenzije samoregulacije na kojoj je nužno sustavno raditi u svrhu prevencije činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkim vezama. Usmjeravanjem pažnje na emocionalnu i ponašajnu regulaciju izradili bi se učinkovitiji preventivni programi.

Rezultati ovog rada, kao i ostala istraživanja te teorijski okviri, ukazuju na postojanje povezanosti između vještine samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama. Isto tako, rezultati inozemne literature konzistentni su u dokazivanju postojanja povezanosti vještine samoregulacije i nasilja u mladenačkim vezama. Stoga ovaj rad pruža uvid u nedostatak znanstvenih spoznaja na tom području, ali i implikacije o nepostojanju svijesti društva o povezanosti ova dva pojma.

Osvještavanje društva, a posebice roditelja, o važnosti vještine samoregulacije je od iznimne važnosti. Poticanje zdravog razvoja ove vještine kod djece povećava vjerojatnost zdravijih interpersonalnih odnosa u budućnosti, što uključuje i romantične veze.

Iako ovaj rad sam po sebi donosi nove znanstvene spoznaje, dobivene rezultate je potrebno provjeriti na cjelokupnom uzorku srednjoškolaca. Nadalje, ovaj rad služi kao poticaj za daljnja istraživanja na ovu temu koja bi provjeravala i produbila odnos ovih fenomena. Upućuje na potrebu proširivanja utjecaja kojeg odnos samoregulacije i nasilja imaju na ostale interpersonalne odnose. Time bi se došlo do rezultata koji bi se potom mogli koristiti u svrhu kreiranja preventivnih, znanstveno utemeljenih strategija suzbijanja nasilja u mladenačkim vezama.

Osim toga, nužno je reagirati na zabrinjavajući postotak adolescenata koji su doživjeli i/ili počinili kontrolu u online okruženju nad svojim partnerom. Dakle, preventivni programi nasilja u mladenačkim vezama trebali bi obuhvaćati aspekt edukacije o prepoznavanju digitalnog nasilja te uspostavljanja granica u online komunikaciji.

Napoljetku, vidljivo je kako dobiveni rezultati upućuju na potrebu skretanja pažnje na važnu ulogu vještine samoregulacije u pojavnosti nasilja u mladenačkim vezama. Preventivni programi kreirani u budućnosti ne bi trebali zapostavljati dimenziju emocionalne regulacije, već educirati adolescente o načinima regulacije vlastitih emocija. Adolescenti bi na taj način učili prepoznavati i upravljati svojim emocijama, posebice u konfliktima na koje bi nailazili u svojim partnerskim odnosima. Prepoznavanje i vladanje vlastitim emocijama rezultiralo bi u izbjegavanju impulzivnih reakcija, koje bi potencijalno dovele do nasilnog ponašanja. Implementacija ovih preporuka može značajno doprinijeti smanjenju prevalencije nasilja u mladenačkim vezama kroz jačanje vještine samoregulacije te osigurati zdraviji razvoj interpersonalnih odnosa među mladima.

11. Literatura

1. Ajduković, D., Löw, A. & Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527-553.
2. Ajduković, M. & Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18(2), 217-225.
3. Bagnato, S. J. (2007). *Authentic Assessment for Early Childhood Intervention: Best Practices*. NY: Guilford Press, Inc.
4. Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44, 1175–1184.
5. Baumeister, R. F., Vohs, K. D. & Tice, D. M. (2007). The strength model of self control. *Current Directions in Psychological Science*, 16, 351–355.
6. Bell K. & Naugle, A. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical psychology review*, 2008, 28, 1906-107.
7. Bell, K. J. (2008). *Intimate Partner Violence on Campus: A test of Social Learning Theory*. Indiana: University of Pennsylvania.
8. Bell, K. M., Cornelius, T. L. & Shorey, R. C. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. *Aggression and Violent Behavior*, 13, 185-194.
9. Borrajo, E., Gámez-Guadix, M., Pereda, N. & Calvete, E. (2015). The development and validation of the cyber dating abuse questionnaire among young couples. *Computers in human behavior*, 48, 358-365.
10. Brajša - Žganec, A. & Slunjski E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. *Društvena istraživanja*, 16(3), 477-496.
11. Breiding, M., Basile, K. C., Smith, S. G., Black, M. C. & Mahendra, R. R. (2015). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements. Version 2.0*.

12. Brumariu, L. E. (2015). Parent-Child Attachment and Emotion Regulation. *New directions for child and adolescent development*, 2015(148), 31–45. <https://doi.org/10.1002/cad.20098>
13. Brumariu, L. E., Kerns, K. A. & Seibert, A. C. (2012). Mother–child attachment, emotion regulation, and anxiety symptoms in middle childhood. *Personal Relationships*, 19, 569–585. <https://doi.org/10.1080/02699931.2014.917070>
14. Capaldi D. & Kim H. (2007). Typological approaches to violence in couples: A critique and alternative conceptual approach. *Clinical psychology review*, 27, 253-55.
15. Carver, C. S. & Scheier, M. F. (1981). The self-attention-induced feedback loop and social facilitation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 17, 545-568.
16. Carver, C. S. & Scheier, M. F. (2012). *Attention and Self-Regulation: A Control Theory Approach to Human Behavior*. Berlin: Springer.
17. Cassidy, J. (2000). Adult Romantic Attachments: A Developmental Perspective on Individual Differences. *Review of General Psychology*, 4(2), 111-131.
18. Cochran, J. K., Sellers, C. S., Wiesbrock, V. & Palacios, W. R. (2011). Repetitive Intimate Partner Victimization: An Exploratory Application of Social Learning Theory. *Deviant Behavior*, 32(9), 790–817.
19. Colle, L. & Del Giudice, M. (2011). Patterns of attachment and emotional competence in middle childhood. *Social Development*, 20(1), 51-72. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2010.00576.x>
20. Collins, A. (2003). More than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal of Research on Adolescence* 13(1), 1–24.
21. Cooke, J. E., Kochendorfer, L. B., Stuart-Parrigon, K. L., Koehn, A. J. & Kerns, K. A. (2019). Parent-child attachment and children's experience and regulation of emotion: A meta-analytic review. *Emotion (Washington, D.C.)*, 19(6), 1103–1126. <https://doi.org/10.1037/emo0000504>
22. Cooper, A. N., Seibert, G. S., May, R. .W., Fitzgerald, M. C. & Fincham, F. (2017). School burnout and intimate partner violence: The role of self-control. *Personality and Individual Differences*, 112, 18–25.

23. Denson, T., DeWall, C. N. & Finkel, E. J. (2012). Self-Control and Agression. *Current Directions in Psychological Science* 21(1), 20-25.
24. Dewall, C. N., Baumeister, R. F., Stillman, T. F. & Gailliot, M. T. (2007). Violence restrained: Effects of self-regulation and its depletion on aggression. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(1), 62–76. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.12.005>
25. Diamond, L. M. & Aspinwall, L. G. (2003). Emotion Regulation Across the Life Span: An Integrative Perspective Emphasizing Self-Regulation, Positive Affect, and Dyadic Processes. *Motivation and Emotion*, 27(2), 125-156.
26. Duckworth, A. (2011). The significance of self-control. *PNAS*, 108(7), 2639-2640.
27. Eder D. (1993). „Go get ya a French!”: Romantic and sexual teasing among adolescent girls. Tannen D, *Gender and conversational interaction*. 17-31. New York: Oxford University Press.
28. Ehler, C. (2007). Adolescent Dating Violence: A Review of Literature on Development, Prevalence, Perceptions, Help-Seeking and Prevention Programs. Menomonie: The University of Wisconsin-Stout.
29. Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H. & Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children’s externalizing and internalizing problem behaviour. *Child Development*, 27(4), 1112-1134. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-8624.00337>
30. Finkel, E. J. & Campbell, W. K. (2001). Self-control and accommodation in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 263-277.
31. Finkel, E. J. & Eckhardt, C. I. (2013). Intimate partner violence, *The Oxford handbook of close relationships*, 452–474. [doi:10.4324/9780203888124-25](https://doi.org/10.4324/9780203888124-25)
32. Finkel, E. J., DeWall, C. N., Slotter, E., Oaten, M. B. & Foshee, V. A. (2009). Self-regulatory failure and intimate partner violence perpetration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 483–499.

33. Fombouchet, Y., Pineau, S., Perchec, C., Lucenet, J. & Lannegrand, L. (2023). The development of emotion regulation in adolescence: What do we know and where to go next? *Social Development*, 32(4), 1227-1242.
34. Fonagy, P. & Target, M. (2002). Early intervention and the development of self-regulation. *Psychoanalytic Inquiry* 22(3), 307-335.
35. Gestsdottir, S. & Lerner, R. M. (2008). Positive Development in Adolescence: The Development and Role of Intentional Self-Regulation. *Human Development*, 51, 202–224.
36. Gillebaart, M. (2018). The 'Operational' Definition of Self-Control. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-5.
37. Gottfredson, M. R. & Hirschi, T. (1990). A general theory of crime. Stanford University Press.
38. Gover, A. R., Jennings, W. G., Tomsich, E. A., Park, M. & Rennison, C. M. (2011). The influence of childhood maltreatment and self-control on dating violence: a comparison of college students in the United States and South Korea. *Violence and Victims*, 26(3), 296-318. [doi: 10.1891/0886-6708.26.3.296](https://doi.org/10.1891/0886-6708.26.3.296). PMID: 21846019.
39. Gover, A. R., Kaukinen, C. & Fox, K. A. (2008). The relationship between violence in the family of origin and dating violence among college students. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(12), 1667–1693.
40. Groß, D. (2021). In the self-control and self-regulation maze: Integration and importance. *Personality and Individual Differences*, 175, 1-10.
41. Halford, K., Farrugia, C., Lizzio, A. & Wilson, K. (2010). Relationship aggression, violence and self-regulation in Australian newlywed couples. *Australian Journal of Psychology*, 62(2), 82-92. DOI: 10.1080/00049530902804169
42. Hay, C. (2001). Parenting, self-control, and delinquency: a test of self control theory. *Criminology*, 39(3), 707-736.
43. Heatherton, T. F. (2011). Neuroscience of Self and Self-Regulation. *Annual Review of Psychology*, 62, 363-390.

44. Hodžić, A. (2007). Nasilje ne prolazi samo od sebe: izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj. CESI. Zagreb.
45. Kendler, H. H., Kendler, T. S. & Marken, R. S. (1969). Developmental analysis of reversal and half-reversal shifts. *Developmental Psychology, 1*, 318–326.
46. Kopp, C. (1982). Antecedents of self-regulation: A developmental perspective. *Developmental Psychology, 18*(2), 199–214.
47. Kopp, C. B. (2001). Self-regulation in childhood. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 13862-13866.
48. Lin, P. (2016). Risky behaviors: Integrating adolescent egocentrism with the theory of planned behavior. *Review of General Psychology, 20*(4), 392–398.
49. Matthews, J., Jamaal; Ponitz, Claire Cameron, C. & Frederick, M. J. (2009). Early Gender Differences in Self-Regulation and Academic Achievement. *Department of Educational Foundations Scholarship and Creative Works, 53*, 689-704.
50. McClelland, M., Geldhof, J., Morrison, F., Gestsdóttir, S., Cameron, C., Bowers, E., Duckworth, A., Little, T. & Grammer, J. (2018). Self-Regulation. *Handbook of Life Course Health Development, 275- 298*.
51. Miller, E. K. & Cohen, J. D. (2001).. An integrative theory of prefrontal cortex function. *Annual review of neuroscience, 24*, :167–202.
52. Mischel, W., Shoda, Y. & Rodriguez, M. L. (1989). Delay of gratification in children. *Science, 244*(4907), 933-938.
53. Moilanen, K. (2007). The Adolescent Self-Regulatory Inventory: The Development and Validation of a Questionnaire of Short-Term and Long-Term Self-Regulation. *Journal of Youth and Adolescence, 36*(6), 835-848.
54. Monahan, K. C., Steinberg, L., Cauffman, E. & Mulvey, E. P. (2009) Trajectories of antisocial behavior and psychosocial maturity from adolescence to young adulthood. *Developmental Psychology, 45*, 1654–1668.

55. Ninčević, M. (2009) Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. *Odgojne znanosti*, 11(1), 119-141.
56. Novak, S. & Clayton, R. (2001). The Influence of School Environment and Self-Regulation on Transitions Between Stages of Cigarette Smoking: A Multilevel Analysis. *Health Psychology*, 20(3), 196-207.
57. O’Keefe, M. (2005). Teen Dating Violence: A Review of Risk Factors and Prevention Efforts. *National Electronic Network on Violence Against Women*. Posjećeno 2. ožujka 2024. godine na: www.vawnet.org/DomesticViolence/Research/VAWnetDocs/AR_TeenDatingViolence.pdf
58. Parker, M. E., Bender, A. & Mercer Kollar, J. R. (2020). Emotion regulation as a mediator of the association between violence exposure and dating violence perpetration among early adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/0886260520913647>
59. Payne, B. K., Higgins, G. E. & Blackwell, B. (2010). Exploring the link between self-control and partner violence: Bad parenting or general criminals. *Journal of Criminal Justice*, 38, 1015-1021. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.07.003>
60. Picard, P. (2007). Tech Abuse in Teen Relationships Study. New York, NY: Liz Claiborne Inc.
61. Pinjatela, R. (2012). Samoregulacija u ranom djetinjstvu. *Paediatrica Croatica*, 56, 237-242.
62. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih“, Preuzeto 27.8.2024. s <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanje/rezultati-nacionalnog-istrazivackog-projekta-drustvena-online-iskustva-i-mentalno-zdravlje-mladih/>
63. Pratt, T. C., Turanovic, J. J., Fox, K. A. & Wright, K. A. (2014). Self-control and victimization: A meta-analysis. *Criminology*, 52, 87–116.
64. Radačić, I. (2014). Seksualno nasilje: Mitovi, stereotipi i pravni sustav. Zagreb: TIM press d.o.o.
65. Richards M., Crowe P., Larson R. & Swarr A. (1998). Developmental patterns and gender differences in the experience of peer companionship during adolescence. *Child Development*, 69(1), 154–163.

66. Righetti, F., Đurić, M., Hofmann, W. & Finkenauer, C. (2022). Self-regulation in close relationships. *Personal Relationships*, 29(4), 674-698. <https://doi.org/10.1111/per.12449>
67. Rothbart, M. & Bates, J. (2007). Handbook of Child Psychology. Rothbart, M. K. i Bates, J. E. (1998). Temperament. *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development*, 5, 105–176.
68. Rothbart, M. K. & Jones, L. B. (1998). Temperament, self-regulation, and education. *School Psychology Review*, 27, 479-491.
69. Saltzman, L. E. Fanslow, J. L. McMahon, P. M. & Shelley, G. A. (2002). Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements, version 1.0. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control. Posjećeno 2. ožujka 2024. godine na: https://www.researchgate.net/publication/246518092_Intimate_Partner_Violence_Surveillance_Uniform_Definitions_and_Recommended_Data_Elements
70. Scheier, M. F. & Carver, C. S. (1988). A model of behavioral self-regulation: Translating intention into action. *Advances in experimental social psychology*, 21, 303-346.
71. Schreck, C. (1999). Criminal victimization and low self-control: An extension and test of General Theory of Crime. *Justice Quarterly*, 16, 633–654.
72. Schreck, C., Wright, R. A. & Miller, J. M. (2002). A study of the individual and situational antecedents of violent victimization. *Justice Quarterly*, 19, 159–180.
73. Shanker, S. (2016): Self-Reg: Self-Regulation vs. Self-Control. Posjećeno 27. ožujka 2024. na mrežnoj stranici <https://www.psychologytoday.com/us/blog/selfreg/201607/self-reg-self-regulation-vs-self-control>
74. Shorey, R. C.; Cornelius, T. L. & Bell, K. M. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. *Aggression and Violent Behavior* 13, 185–194.
75. Smith, D. M. & Donnelly, J. (2000). Adolescent Dating Violence. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 21(1), 53–64.

76. Stanić, I. (2007). Ljubav i nasilje u adolescentskim vezama. *Narodni zdravstveni list*, 46(4), 15-17.
77. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B. & Letica, M. (2004): Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
78. Steinberg, L. (2010). A behavioral scientist looks at the science of adolescent brain development. *Brain and Cognition*, 72(1), 160–164.
79. Steinberg, L., Albert, D., Cauffman, E., Banich, M., Graham, S. & Woolard, J. (2008). Age differences in sensation seeking and impulsivity as indexed by behavior and self-report: evidence for a dual systems model. *Developmental Psychology*, 44, 1764.
80. Straus, M. A. (2007). Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. *Children and Youth Services Review*, 30, 252-275.
81. Tangney, J. P., Baumeister, R. F. & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72(2), 271-324. doi: [10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x](https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00263.x)
82. Tittle, C. R., Ward, D. A. & Grasmick, H. G. (2004). Capacity for self-control and individuals' interest in exercising self-control. *Journal of Quantitative Criminology*, 20(2), 143-172.
83. Vagi, K. J. Rothman, E. F., Latzman, N. E. Tharp, A. T. Hall, D. M. & Breiding, M. J. (2013). Beyond Correlates: A Review of Risk and Protective Factors for Adolescent Dating Violence Perpetration. *Journal of Youth Adolescence*, 42, 633– 649.
84. Vohs, K. D., Baumeister, R. F. & Ciarocco, N. (2005). Self-regulation and self-presentation: Regulatory resource depletion impairs impression management and effortful self-presentation depletes regulatory resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 632–657.
85. Vujović, G. (2020). Samokontrola u funkciji predviđanja internalizovanog i eksternalizovanog nasilnog ponašanja. *Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije*, 1-2, 1-9.
86. Wang, L., Fan, C., Tao T. & Gao, W. (2016). Age and gender differences in self-control and its intergenerational transmission. *Child: care, health and development*, 43(2), 274-280.

87. Wills, T. A., Pokhrel, P., Morehouse, E. & Fenster, B. (2011). Behavioral and emotional regulation and adolescent substance use problems: a test of moderation effects in a dual-process model. *Psychology of addictive behaviors : journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors*, 25(2), 279–292. <https://doi.org/10.1037/a0022870>
88. Young, B. J. & Furman, W. (2008). Interpersonal Factors in the Risk for Sexual Victimization and its Recurrence during Adolescence. *Youth Adolescence*, 37, 297-309.
89. Zavala, E. (2017). A multi-theoretical framework to explain same-sex intimate partner violence perpetration and victimization: a test of social learning, strain, and self-control. *Journal of crime and justice*, 4(40), 478-496.
90. Žilić, M. & Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme*, 1(3), 67-87.
91. Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić S. & Miščenić, G. (2003): Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, 12(1), 63-76.